

Forurennet spisekammer

Havforureningens påvirkning på grindadráp

Forfatterens egne billeder

Mette Tiselius

HT2018

C-opgave i humanøkologi

HEKK03

Vejleder: Eric Clark

Humanekologiska avdelningen

Lunds Universitet

Institution/Ämne:	Humanekologiska avdelningen, Lunds Universitet - Humanekologi
Adress:	Måsvägen 13B, lgh. 1103, 22730 Lund
Tfn:	0722157064

Handledare:	Eric Clark
-------------	------------

Titel och undertitel:	Forurenet Spisekammer – Havforureningens påvirkning på grindadráp
Engelsk titel:	Polluted Pantry – How grindadráp is affected by marine pollution
Författare:	Mette Tiselius

Examinationsform:

40 poäng	60 poäng	Examensuppsats	Kandidatuppsats X
Magisteruppsats	Projektarbete	Projektrapport	Annan

Ventileringstermin:	Höstterm. X	Vårterm.	Sommartermin (år)
---------------------	-------------	----------	-------------------

Abstract

This paper examines how the Faroese and their pilot whaling practice, called *grindadráp*, is affected by global marine pollution. By analyzing how the Faroese have reacted to the fact that the pilot whale meat and blubber is polluted, and comparing these reactions with a similar case from Norway, it becomes clear that global marine pollution has paralyzed the Faroese response to the issue. The Faroese feel sorrow, despair and fear when confronted with how *grindadráp* is threatened by global marine pollution. These feelings cause a process of non-mobilization, and partial denial of both the health risks and the actual reasons for global marine pollution. These reactions enable the *grindadráp* to continue, but it also enables the systems that cause global marine pollution to continue without objection. The Faroese face a dilemma between continuing the sustainable practice of *grindadráp* despite its health risks, or ceasing the practice of *grindadráp* at the price of Faroese culture and identity. Even though it is uncertain whether *grindadráp* belongs in the future or the past, the practice itself is sustainable in ways that could inspire future generations.

Keywords: Human ecology, global marine pollution, *grindadráp*, the Faroe Islands, passive whaling, environmental sociology, denial, non-mobilization

Indholdsfortegnelse

Forurennet spisekammer	3
Metode og empiri	5
Grindadráp	9
Historisk overblik	10
Fra grindaboð til måltid	11
National identitet og kultur	16
Havforureningens sundhedseffekter	17
Kviksølv og POP	17
Sundhedseffekter af metylkviksølv	18
Sundhedseffekter af POP.....	18
Tilstanden på Færøerne.....	18
Et kort regnestykke	19
Benægtelse i Bygdaby og på Færøerne	20
Benægtelse i Bygdaby	20
Benægtelse på Færøerne?	23
Praktiske reaktioner på havforurening	23
Følelsesmæssige reaktioner på havforurening	26
Sorg og opgivenhed	26
Intern vrede	28
Frygt for tab af identitet og kultur	30
Benægtelse i to former	32
'Tools of cultural order' i form af tre narrativer	33
'Tools of innocence' i form af tre narrativer	39
Påvirkning på grindadráp?	43
Grindadráps fremtid	45
Konklusion	47
Kildeliste	49
Appendix	51

Forurennet spisekammer

For nogle år siden faldt jeg i snak med en færinger til en fest. Da han fortalte, han var fra Færøerne, udbrød jeg: ”Så du er derfra, hvor de slagter hvaler?” Han indrømmede og gav derefter en kort forsvarstale for den færøske hvalslagting, hvilket jeg hurtigt affejede med begrundelsen, at al hvalfangst var dyremishandling. Jeg tænkte ikke mere over den færøske hvalfangst, indtil jeg for nogle måneder siden så dokumentaren *The Islands and the Whales* fra 2017. Efter at have set denne dokumentar stod det klart for mig, at den færøske hvalfangst, som kaldes *grindadráp*, er et alt for kompleks fænomen til at blot forkastes, fordi det anses være ’umoderne’ eller ’dyremishandling’. Grindadráp er et fænomen, som har til formål at give den færøske befolkning mad på bordet og har lykkedes med dette i flere århundreder. Men udover madkultur har grindadráp også koblinger til færøsk identitet og tradition. Fænomenet er en essentiel del af den færøske kultur, hvilket også er en af grundene til, at færingerne har fortsat med grindadráp på trods af stor kritik fra omverdenen. Den massive kritik fra bl.a. dyreværnsorganisationer har forstærket den såkaldte *grindekultur*, og færinger holder hårdt fast på deres ret til at udnytte deres lokale ressourcer, dvs. grindehvalerne i de færøske farvande. Men selvom færingerne på sin vis har ’sejret’ over dyreværnsorganisationerne, så står grindadráp overfor en langt værre trussel: global havforurening.

Grindekødet er forurennet med miljøgifte som kviksølv, DDT, PCB og lign. Færinger har været langt mere stille og passive over for denne trussel i modsætning til den trussel, de mener, dyreværnsorganisationerne (især Sea Shepherd) udgør mod grindadráp. Selvom havforurening truer både færingers sundhed og kultur, har de ikke haft samme engagement mod havforurening, som de har haft mod dyreværnsorganisationerne. Vi ser en lignende passivitet rundt om i verden, både hos befolkninger og politikere, når det gælder globale forureningsproblematikker som fx klimaforandringer. Der er mange grunde til denne passivitet, men i færingeres tilfælde er den ekstra tydelig, fordi de gennem mange generationer har forsvaret og fastholdt deres kultur på trods af pres fra omverdenen. Men hvorfor har de denne passivitet mod havforurening, når der har været/er en form for aktivisme mod dyreværnsorganisationerne? Hvordan har færingerne reageret på, at deres spisekammer er forurennet? Denne opgave vil undersøge, hvilke reaktioner færingerne har haft på, at grindekødet er forurennet, og hvordan disse reaktioner påvirker fremtiden for grindadráp.

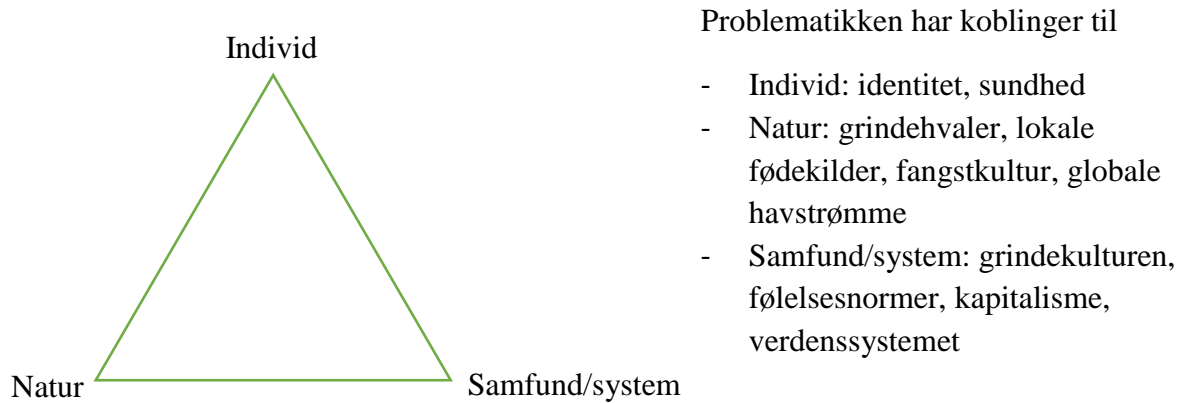
Opgavens formål og problemformulering

Formålet med denne opgave er at undersøge, hvordan en lille befolkning reagerer, når deres sundhed og kultur trues af global forurening. Der er mange faktorer, der påvirker reaktionen, men i denne opgave vil jeg fokusere på de følelsesmæssige og praktiske reaktioner hos færingerne som følge af havforureningens påvirkning af grindadráp. Jeg vil undersøge, hvordan disse reaktioner har påvirket grindekulturen, og hvordan fremtiden for grindadráp ser ud. Min problemformulering lyder: Hvordan har færingerne reageret på forureningen af grindehvalen, og hvordan påvirker disse reaktioner fremtiden for grindadráp?

Min hypotese er, at færingerne generelt spiser mindre grindekød end tidligere pga. havforureningen, men at de ikke selv har en stærk miljøpolitik. Deres følelser over for havforureningens konsekvenser og løsninger skaber passivitet i stedet for aktivisme (fx i form af en stærk miljøpolitik).

Relevans for humanøkologi

I humanøkologi arbejder vi med en tværfaglig tilgang til de emner, vi skriver om. Vi arbejder med perspektiver fra forskellige fag som antropologi, sociologi, biologi og statsvidenskab for at kunne skabe et større helhedsperspektiv på emnet. Dette kan til tider være en mere kompleks opgave end at blot skrive inden for ét emne, men komplekse problematikker kræver komplekse analyser. Grindadráp og havforurening er netop et eksempel på sådan en kompleks problematik; et vigtigt kulturelt fænomen trues af global havforurening. Havforureningen påvirker de tre faktorer, der indgår i den humanøkologiske trekant: individ, natur og system/samfund (Steiner og Nauser 1993:57). Figur 1 viser denne trekant, og hvordan den kan appliceres på grindadráp og havforurening:

Figur 1. Den humanøkologiske trekant og grindadráp.

For at få en ordentlig forståelse for problematikken bør vi belyse den fra flere sider; hvis man fx kun fokuserede på det biologiske aspekt eller kun på det kulturelle aspekt af problematikken, ville store dele af forståelsen gå tabt. Ligeledes er det også vigtigt at holde de politiske og økonomiske systemer, som færingerne indgår, for øje samt hvad normerne inden for disse systemer er. En tværfaglig tilgang til emnet giver en bredere forståelse for problematikken og kan muligvis også komme med bud på løsninger.

Opgavens struktur

Opgaven er bygget op i tre dele. Den første del beskriver grindadráp som kulturelt fænomen, samt årsagerne til og konsekvenserne af havforurening i form af kviksølv og POPs. I anden del analyseres færingeres praktiske og følelsesmæssige reaktion på havforurening. I den tredje del diskuteres fremtiden for grindadráp samt det dilemma som havforureningen skaber for færingerne.

Metode og empiri

Informanter

For at svare på min problemformulering, valgte jeg at lave et kvalitativt feltarbejde fra Færøerne i perioden 29/10-8/11 2018. Jeg udførte i alt 9 interviews, som foregik på forskellige lokationer i Thorshavn. Følgende personer blev interviewet:

Informant A, 30/10: Pal Weihe. Læge og forsker i folkesundhed på Færøerne.

Informant B, 31/10: Bjarne. Afdelingsleder på *Umhvørvisstovan* (styrelsen for miljøbeskyttelse).

Informant C, 2/11: Esben. Elektriker samt grindeformand i Thorshavn. Aktiv indenfor grindekulturen.

Informant D, 5/11: Anna. Biolog og forsker i havforureningens påvirkning af grindehvaler.

Informant E, 6/11: Ragnhild. Kemiker og arbejder med miljøovervågning på *Umhvørvisstovan*.

Informant F, 6/11: Asbjørn. Journalist og aktiv indenfor grindekulturen.

Informant G, 7/11: Eskild og Thorkild. Henholdsvis salgsmand og bygningsingenør. Aktive indenfor grindekulturen.

Informant H, 7/11: Freja. Aktiv i miljøforeningen FNU (*Føroya Náttúru- og Umhvørvisfelag*).

Informant I, 4/11: Ejnar. Pensionist og formand for *Grindamannafelagið* (grindeformands-foreningen).

Informant J, 2/11: Ingi Sørensen. Fotograf og modstander af grindadráp. Dette interview foretog jeg ikke selv, men i samarbejde med en studiegruppe fra Aalborg Universitet.

Alle informanter undtagen informant A og J hedder noget andet end det angivne for at give de interviewede en form for anonymitet. Informant A og J nævnes med korrekte navne, da informant A har publiceret forskning, som bruges i opgaven, og informant J har en offentlig holdning imod grindadráp.

Beskrivelse af feltarbejde

Mit feltarbejde varede fra d. 29/10/2018 - 8/11/2018. Før min ankomst til Færøerne havde jeg haft kontakt med Pál Weihe, Bjarne, Ragnheiður Bogadóttir og Ejnar via mail. Interviewsene med Pál Weihe og Bjarne var planlagt før min afrejse, og jeg havde aftalt både med Ragnheiður og Ejnar at kontakte dem ved min ankomst til Færøerne. Jeg sejlede til Færøerne med *Smyril Line* (Hirtshals-Thorshavn) i selskab med min far, som var på Færøerne indtil d. 1/11. Vi ankom til Thorshavn d. 29/10 og under hele mit ophold boede jeg i Thorshavn. I løbet af de første fire dage kørte min far og jeg rundt på Færøerne og dannede os et indtryk af naturen, kulturen og befolkningen. Jeg havde også mine interviews med Pál Weihe og Bjarne og kom i kontakt med andre mennesker, jeg kunne interviewe. 'Snowball'-metoden var den bedste måde at komme i kontakt med folk; både Ragnheiður, Ejnar og Bjarne satte mig i kontakt med mennesker, som så igen satte mig i kontakt med flere mennesker. Jeg kom primært i kontakt med mennesker, som var aktive

inden for grindekulturen eller var forskere inden for havforurening og grindehvaler. Via et opslag på Thorshavn Bibliotek fik jeg endvidere kontakt med en studiegruppe fra Aalborg Universitet, der lavede et lignende feltarbejde. Jeg var med til et af deres interviews (informant J), og vi diskuterede indtryk og indfaldsvinkler til emnet. Mellem d. 2/11 og d. 7/11 havde jeg 1-2 interview(s) per dag. Den resterende tid brugte jeg på at nedskrive indtryk, gå på forelæsninger og kulturevents samt observere hverdagslivet i Thorshavn.

Valg af personer til interviews

Det er altid vigtigt at overveje, om de personer, man interviewer, giver et korrekt billede af en den gruppe mennesker, man ønsker at skrive om (Bryman 2016:384). Jeg ønskede at mine interviews skulle belyse problematikken fra flere vinkler; synspunkter fra læger, aktive inden for grindekulturen, naturvidenskabelige forskere og miljøaktivister ville gøre min empiri repræsentativ og give en bred forståelse for problematikken. Jeg opsatte nogle interviews hjemmefra, og da jeg ankom til Færøerne, fik jeg via mine interviews kontakt med flere personer, jeg kunne interviewe ('snowball'-metoden). En af ulemperne ved 'snowball'-metoden er, at man risikerer kun at komme i kontakt med én gruppe inden for en befolkning (fx en gruppe med samme politiske holdninger) (Bryman 2016:415). Men da jeg havde kontaktet personer med forskellige holdninger ifht. grindadráp fra starten, og fordi mange færinger er bekendte med hinanden (på tværs af forskellige holdninger ifht. grindadráp), fik jeg kontakt med personer, der havde vidt forskellige holdninger til grindadráp. Jeg kom dog ikke rigtig i kontakt med folk bosat uden for Thorshavn (kun et interview), eller folk, der ikke havde nogen kontakt med grindekulturen, og dette kan have påvirket mine interviews i nogen grad. En af de interviewede nævnte, at det primært er i Thorshavn folk lytter til anbefalingerne vedr. spisning af grindekød. Derfor er der sandsynlighed for, at folk bosat i de små byer på Færøerne spiser mere grindekød end folk i Thorshavn, og derfor ville førstnævnte gruppe have svaret anderledes på spørgsmålene. Ligeledes ville folk uden kobling til grindekulturen have svaret anderledes på spørgsmål om identitet og kultur. Men ud fra mine observationer (både fra Færøerne og fra skriftlige kilder), er det faktisk kun få færinger, der ikke har nogen kobling til grindekulturen. Derfor mener jeg, at de folk, jeg interviewede, repræsenterer de forskellige holdninger hos færingerne angående grindadráp og havforurening.

Semi-strukturerede interviews

Alle mine interviews var semi-strukturerede, hvilket indebærer, at spørgsmålene stilles ud fra nogle temaer fremfor at stilles ud fra en strikt interviewguide. Fordelen med semi-strukturerede interviews er, at de giver mere frihed til både interviewer og den interviewede; spørgsmålene stilles ud fra temaer, og dette giver plads til bl.a. sidespørgsmål, personlige svar og kundskab, som intervieweren ikke var bevidst om (Bryman 2016:468). Semi-strukturerede spørgsmål kræver en velforberedt interviewer, som både er pålæst om det pågældende emne og som kan holde interviewet inden for dette emnes rammer. Jeg lavede en interviewguide før hvert interview og tilpassede spørgsmålene ifht. person og emne. Med grindeformændene eller de aktive inden for grindekulturen lød spørgsmålene fx som 'fortæl om dit første grindadráp', eller 'hvordan forholder du og din familie jer til anbefalingerne?'. Formålet med disse spørgsmål var at få en forståelse for bl.a. grindekulturen og de følelser, færingerne oplever i forbindelse med det forurenede grindekød (dvs. ud fra et antropologisk og sociologisk aspekt). Spørgsmålene til forskere inden for havforurening eller sundhedseffekterne af denne var mere af typen 'hvad er sundhedseffekterne af kviksølv?' eller 'hvilke typer af miljøforurening ser I her på Færøerne?'. Svarene på disse spørgsmål var mere faktuelle og gav en forståelse af sundhedseffekterne af havforurening (ud fra et biologisk aspekt). Det varierede meget i hvor høj grad, jeg fulgte interviewguiden. Nogle gange kunne et spørgsmål lede til lange, interessante svar; andre gange var svarene kortfattede og jeg måtte derfor gøre brug af interviewguiden i højere grad.

Der er altid usikkerheder forbundet med de svar, som de interviewede giver. Det er ikke sikkert, at deres svar nødvendigvis er det, de faktisk tænker. Ligeledes er svarene i interviews altid subjektive, især når de vedrører personlige historier og anekdoter. Dette indebærer, at svarene kan være overdrevne, tilpassede til interviewet eller vendt til egen fordel (Bryman 2016:398). På Færøerne var det tydeligt, at de interviewede var vant til at snakke om grindadráp og kontroverserne omkring det; alle var åbne om emnet, og flere af dem var blevet interviewet mange gange. Dog var der også visse usikkerheder; det kræver en vis tillid at kunne snakke om følelser som sorg, opgivenhed og frygt. Da jeg ikke havde tid til at opbygge en stærk tillid, er det muligt, at nogle af de interviewede følte disse følelser stærkere, end hvad de umiddelbart gav udtryk for. En anden usikkerhed var, at påstandene fra de interviewede til tider stod helt i modsætning til hinanden, men dette er

forventeligt da, det forurenede grindekød er en ophedet debat på Færøerne. Derfor forholdt jeg mig neutralt til disse modsætninger i løbet af interviewsene.

Analyse af interviews

Alle interviews, undtagen dem foretaget med informant I og informant J, blev optaget. Hvert interview blev gennemlyttet og refereret. I disse referater markerede jeg de steder, hvor følelser som fx sorg eller opgivenhed blev udtrykt og lavede herefter en kategori for hver følelse. Under hver kategori samlede jeg udtalelser, indtryk og citater fra interviewsene. Jeg sammenlignende herefter de kategoriserede følelser med miljøsociologiske teorier.

Grindadráp

Grindadráp er den færøske betegnelse for slagtingen af langfannede grindehvaler (*Globicephala melas*). Det er et fænomen, som har eksisteret i mange århundreder, muligvis helt tilbage til Vikingetiden (Joensen 2009:61). Færøerne er et af de få steder i verden, hvor traditionel hvalfangst stadig praktiseres, og det er en vigtig del af deres historie, kultur og husholdsøkonomi. Formålet med hvalfangsten har altid været og er stadig at skaffe mad til Færøernes befolkning. Grindekødet (indebærer både grindespæk og grindekød) fordeles ud til befolkningen, og hverken penge eller kommercielle interesser indgår i processen. Grindadráp indebærer ikke kun selve slagtingen af grindehvaler, men består af flere dele: grindaboð, som er et signal om, at grindehvaler er blevet spottet tæt på kysten (færingene driver passiv hvaljagt, dvs. de jager ikke hvaler aktivt ude på havet), organisering af både til at drive hvalerne mod stranden, hvor de skal slagtes, selve 'aflivningen' af hvalerne, slagtingen og fordelingen af grindekød, og til sidst tilberedelsen af grindekødet (Bogadóttir og Olsen 2017:509). Grindadráp kan ske hele året, men finder dog oftest sted om sommeren. Flere faktorer som fx vejr, årstid og antal mennesker påvirker, hvor succesfuldt et grindadráp er, men det kræver altid meget samarbejde mellem mennesker fra forskellige landsbyer. Hverken uddannelse eller profession kræves for at deltage i et grindadráp; det er en begivenhed, som alle kan deltage i (selve 'aflivningen' af hvalerne sker dog kun af folk, som har tilladelse til dette). Hvert år fanges og slagtes mellem 800-1000 grindehvaler på Færøerne (Bogadóttir og Olsen 2017:510), men de år, hvor der ikke bliver spottet nogle grindehvaler, forekommer

grindadráp naturligvis ikke. Langfinnede grindehvaler er ikke en truet hvalart, og den færøske fangst af dem anses være bæredygtig (Føroya Landsstýri 2017).

Historisk overblik

Siden 1584 er der blevet ført statistikker med fangst af grindehvaler på Færøerne, men det antages at hvalfangsten blev praktiseret længe før. Vikingerne, der bosatte sig på Færøerne i det 8. og 9. århundrede, antages være pionererne til grindadráp. Hvalfangst var en normal jagtmetode i de nordiske lande, som vikingerne rejste fra, så derfor er der stor sandsynlighed for, at de medbragte denne praksis til Færøerne. Herudover viser arkæologiske undersøgelser fra en øerne, Sandoy, at vikingerne på fra den tid overlevede primært via jagt frem for landbrug. Færøernes første legale dokument fra 1298, *Seyðabrævið*, indeholder information om, hvordan grindekød skulle fordeles, men nævner intet om en aktiv drivning af flokke af grindehvaler. Brevet refererer altså ikke specifikt til grindadráp, men det tyder dog på, at grindehvaler altid har været en vigtig fødekilde på Færøerne (Joensen 2009:61).

Fangststatistikkerne datereres tilbage til 1584, men hele den specielle organisation, der ses i dag i grindadráp, begyndte at tage form i løbet af 14. og 15. århundrede. Dette var hårde tider for Færøerne, da de blev overtaget af den norske krone, og fordi klimaet blev koldere. Joensen (2009:65) skriver: "One can, however, easily imagine that the hunt has developed some parts of its special organisation as a result of necessity". På grund af Færøernes specielle vejrforhold har det altid været svært at drive landbrug på nogle af øerne, og derfor har både jagt og fiskeri været nødvendige for færingeres overlevelse. Frem til starten af det 19. århundrede var grindadráp organiseret af lokale landsbylove, men i 1832 kom de første nationale reguleringer. Disse indebar, at en større del af kødet og spækket skulle gives til dem, der deltog i hvalfangsten frem for til dem, der ejede jorden i det distrikt, hvor hvalfangsten skete. Reguleringerne betød også, at hele organiseringen af grindadráp blev integreret i samfundets nationale love og dermed styret af en national, og ikke en lokal, ledelse (Joensen 2009:72). Det 19. århundrede var også en periode af færøsk kulturoppbygning, og grindadráp spillede en vigtig rolle i denne proces (Bogadóttir og Olsen 2017:510).

Siden 1832 er der blevet lavet flere reguleringer og love inden for grindadráp i takt med, at samfundet er blevet mere og mere moderne. I 1980'erne opstod der en massiv kritik af

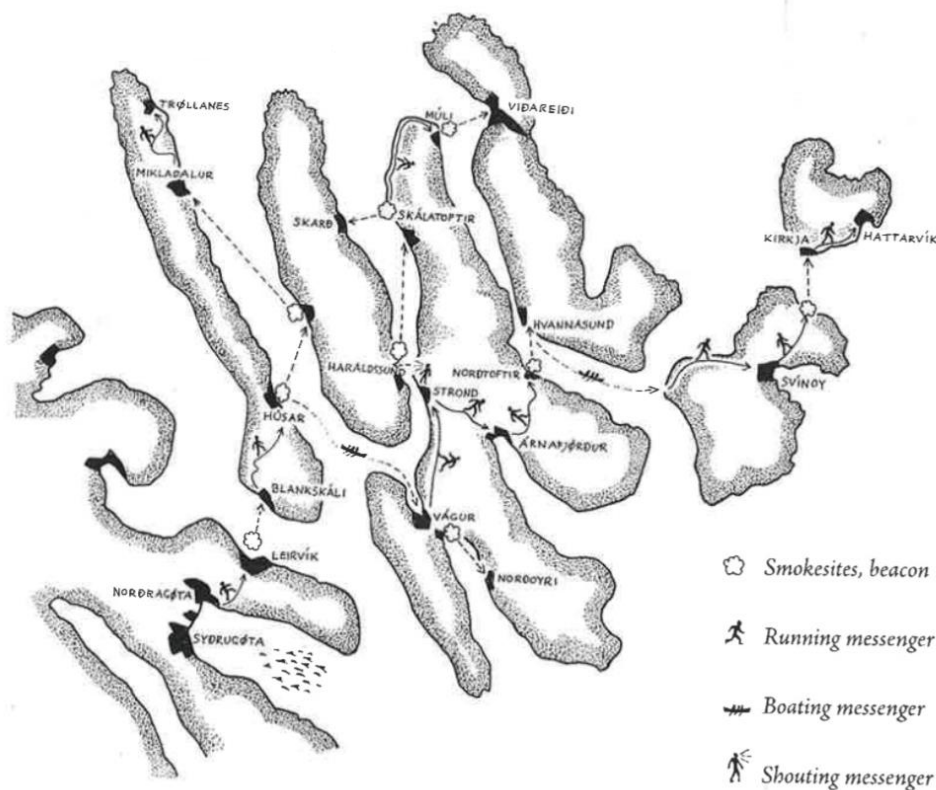
grindadráp, som følge af de store kampagner, som bl.a. Greenpeace og Sea Shepherd førte mod hvalfangst verden over (Joensen 2009:234-235). Dette (og intern kritik fra færingerne selv) medførte til reguleringer af knive og redskaber brugt i grindadráp, og i dag er det kun de personer, som har lært at 'aflive' hvalerne med en bestemt kniv, der faktisk må gøre dette. Dog er alle aktiviteter, udover selve 'aflivningen' af hvalerne, tilladt for alle at deltage i (fx at trække hvalerne op på stranden eller at drive dem mod stranden med både) (Fielding 2018:181). På trods af de forskellige reguleringer igennem tiderne, er grundelementerne i grindadráp stadig de samme.

Fra grindaboð til måltid

En amerikansk antropolog har engang kaldet grindaboð for "the most exciting word in Faroese" (Fielding 2018:15). Ordet betyder 'grinde-bud' og er startsignalet for grindadráp, som består af en lang række begivenheder. I dag foregår processen foregår således:

- I. Grindehvaler bliver set tæt på kysten, enten fra land, fra havet (fx af fiskere) eller endda fra luften (fx af piloter). Den person, som ser hvalerne, ringer til sýslumaður (en slags lokal 'sheriff' også kaldet 'sysselmanden') og giver besked om, hvor hvalerne er blevet set. Herefter ringer sysselmanden til en af fire grindaformenn ('grinde-formænd') i det distrikt, hvor hvalerne er blevet set. Grindeformanden sejler ud og tjekker, om det faktisk er grindehvaler og om forholdene er rigtige til et grindadráp. Både vejr, havstrømme, årstid og antallet af hvaler har indflydelse på om et grindadráp bliver igangsat eller ej. Hvis forholdene er gode og distriktet, hvor hvalerne er blevet set, har brug for grindekødet, beslutter sysselmanden og grindeformanden i fællesskab at udsende grindaboð (Fielding 2018:20). I dag foregår dette via et SMS-system og radiokommunikation, så budet kommer hurtigt ud til folk. I gamle dage, før telefonens tid, blev der brugt symboler som røg, trøjer i bådmaster og budbringere (både til fods og i både) for at få budet ud så hurtigt som muligt (se billede 1 nedenfor). Det er vigtigt at huske, at grindadráp før i tiden var vigtig for mange færingers overlevelse, da grindekødet kunne give store mængder mad til hele landsbyer. Derudover blev hvalerne drevet med robåde, og det krævede mange mænd med både til at drive og slagte hvalerne. Hvis et grindaboð ikke kom hurtigt nok ud til folk eller slet ikke nåede ud på de yderste øer, kunne det ende med et mislykket grindadráp, eller at visse byer ikke kunne deltage og dermed ikke få deres del af

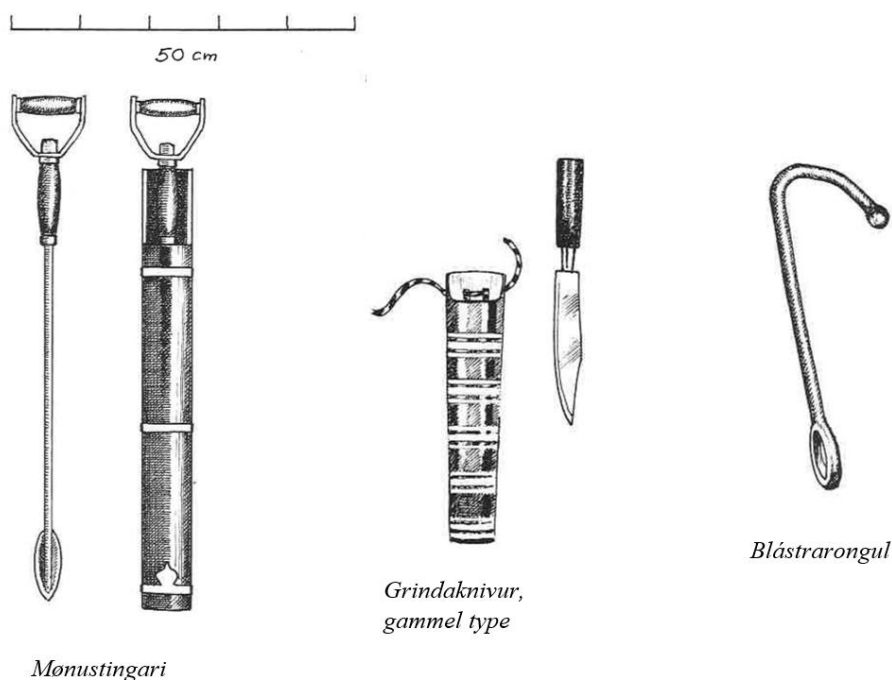
grindekødet. Især Færøernes vestligste ø, Mykines, har lidt under den lange afstand fra de andre øer (32 km), når der har været grindaboð (Joensen 2009:84-85) I dag er grindekød ikke nødvendig for færingers overlevelse, men grindaboð igangsætter stadig lignende processer som for hundrede år siden.

Billede 1. Grindaboðets gamle ruter (tegning af Robert Joensen, 1961, anvendt i Joensen 2009:81).

- II. Når grindaboð er nået ud, gælder det om at få både ud hurtigst muligt, så hvalerne kan drives op på en tilladt strand (24 strande har tilladelse til grindadráp). Grindeformanden markerer sin båd med et bestemt flag, så denne nemt kan ses. Hver båd, som deltager i at drive hvalerne, skal også have en formand (Joensen 2009:100). Før i tiden brugte man robåde, men i dag bruger man mindre både med motorkraft. Grindehvaler er nemme at drive i flok, da de har et høj grad af flokinstinkt lige som fx får. Joensen (2009:102) skriver: ”When you drive whales, the principle is the same as is used when driving sheep into the fold on the Faroes”. Hvalerne drives frem til den strand, hvor de skal slagtes. På stranden står mænd og kvinder klar med

forskellige redskaber: bl.a. blástrarongul (en rund krog, som sættes ned i hvalens lufthul når den skal trækkes op på stranden), grindaknivur (grinde-knive som bruges til at skære i hvalen efter den er død) og múnustingari (specialdesignet kniv som bruges til at 'aflive' hvalen) (Joensen 2009:108). Billede 2 viser disse redskaber:

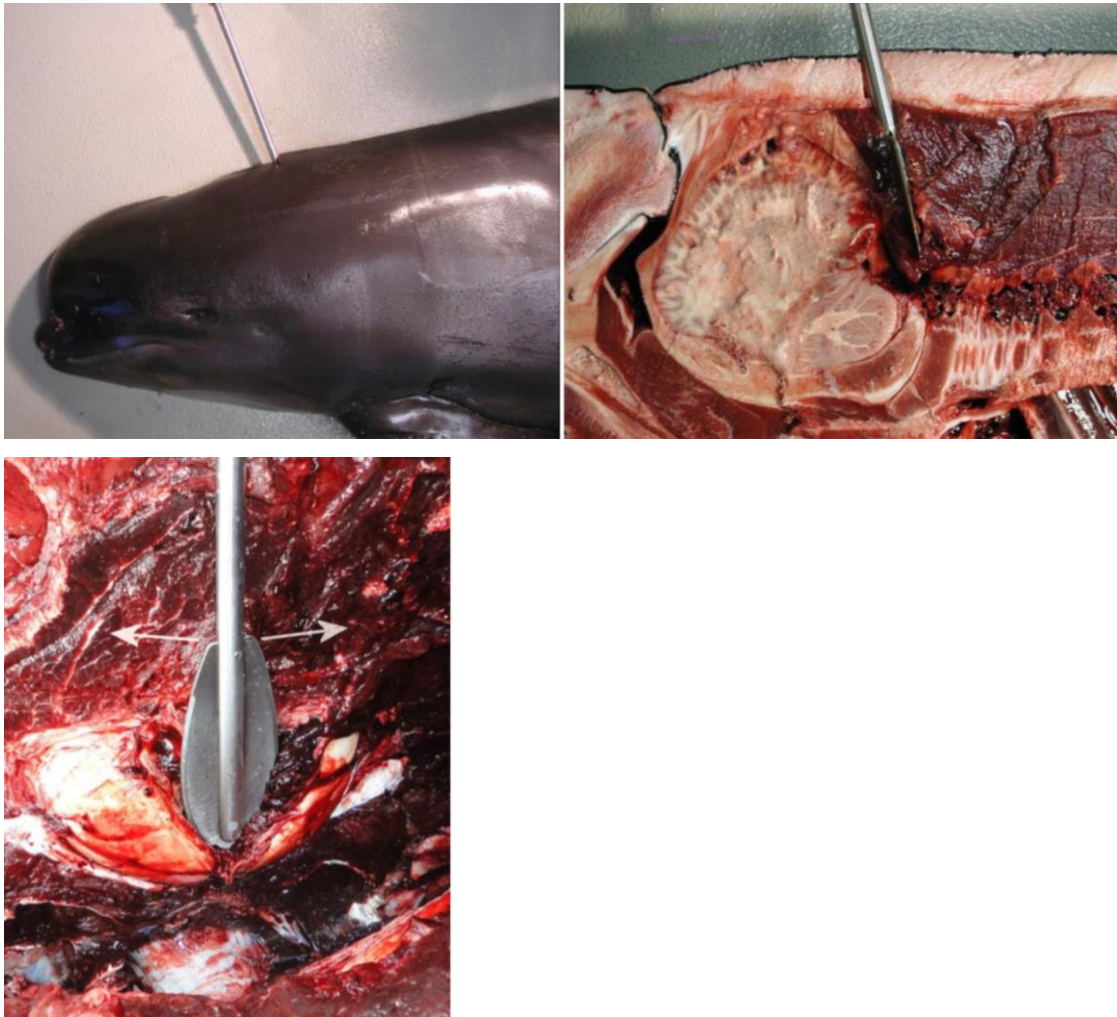

Billede 2. Redskaber brugt ved grindadráp (tegning af Bárður Jákupsson, i Joensen 2009:108-109).

Ingen våben i form af harpuner eller spyd må anvendes til at skade hvalerne, derimod kastes sten i vandet eller der laves høje lyde for at drive hvalerne i en bestemt retning.

- III. Når hvalerne er tæt på stranden eller er strandet selv, kan selve 'aflivningsprocessen' gå i gang. Ingen må påbegynde 'aflivningen', inden grindeformanden giver tilladelse til det. Siden 2015 er det kun personer med tilladelse (et faktisk 'license-to-kill'), som må 'aflive' hvalerne. Denne tilladelse opnår man ved at tage et kort kursus, hvor en dyrlæge beskriver, hvordan den specielle kniv, múnustingari, skal bruges. Der er ingen praktisk træning i kurset, men ofte oplæres kursisterne af folk, som har erfaring med at bruge denne kniv. 'Aflivningen' består i at lave et dybt hug i hvalens rygsøjle (cirka en håndsbredde fra lufthullet) med den specialdesignede kniv. Efter hugget føres kniven fra side til side (se billede 3 nedenfor). På denne måde skæres blodårerne, der forsyner musklerne og hjernen med blod, over, og hvalen dør kort tid efter (NAMCO 2014:20-21). På grund af at blodårene skæres over, flyder der store mængder blod fra hvalerne ud i vandet og farver den omkringliggende bugt rød.

'Aflivningen' sker så hurtigt som muligt og tager sjældent mere end 30 sekunder. Et studie fra Færøerne viste at det i gennemsnit tog cirka 28 min at dræbe 85 grindehvaler – altså en hval hvert 30. sekund (Fielding 2018:78). Den hurtige død er selvfølgelig ikke ensbetydende med, at hvalerne hverken lider af smerte eller stres under grindadráp. Men de 'aflives' hurtigt og effektivt, og holdningen hos dem der deltager i grindadráp er, at hvalerne skal lide mindst muligt.

Billede 3. Brug af specialkniven, mønustingari (fotografer Olsen, J. og Hanusson, B. publiceret i NAMCO 2014: 21).

- IV. Efter 'aflivningen' lægges hvalerne langs stranden med halen tættest på vandet. Sysselmanden har nu til opgave at opmåle og mærke hvalerne. Dette gør hen selv eller sammen med personer, som hen har udpeget til metingerfólk ('måle-folk'). Hvalernes kød- og spækmængde måles i målenheden 'skinn', hvilket svarer til 75 kg (38 kg kød og 34 kg spæk). Antallet af skinn markeres i romerske numre på hvalens

mavefinne med en kniv. På hvalens hoved markeres et forløbeligt arabisk nummer (Joensen 2009:126-127). Fx hval nr. 5 er opmålt til XVI skinn, altså 1200 kg. kød og spæk. Alle data nedskrives og sysselmanden går til sit midlertidige kontor for at udregne fordelingen af kød og spæk.

- V. Fordelingen af grindekødet er en kompliceret sag, og forskellige distrikter har forskellige regler. Det er op til sysselmanden at tildele grindekødet på en fair måde, både mellem hvalfangere, byboere og de personer, der fortjener specielle tildelinger. Både tradition, indbyggertal, deltagere i grindadráp og distriktsregler påvirker fordelingen. Færøerne er inddelt i 'hvaldistrikter', og indbyggerne i disse distrikter er inddelt i det som kaldes batúr. En batúr repræsenterer to bådbesætninger og deres familier svarende til 50 mennesker. Grindekødet tildeles individuelle batúr, og så er det op til lederne af de forskellige batúr at fordele grindekødet indbyrdes (Fielding 2018:171). Herudover er der specielle tildelinger til fx finnigarsfiskur (den person som har spottet hvalerne får tildelt en stor mængde grindekød), grindeformænd, metingarfólk, institutioner eller andre som sysselmanden mener fortjener ekstra tildeling af grindekød. Til tider sker der også en tildeling ud fra princippet heimapartur, hvilket betyder, at alle hushold i en by (eller i et distrikt afhængig af antallet af hvaler) bliver tildelt samme mængde grindekød uanset, om de har deltaget i grindadrápet eller ej (Fielding 2018:169). Udregningen af de forskellige tildelinger kan tage lang tid, så i dette tidsrum tager mange af deltagerne i selve slagtingen af hvalerne hjem for at gå i bad og skifte tøj. Så snart det vides, hvornår grindekødet fordeles, informeres folk om tidspunktet.
- VI. Sysselmanden giver en mundtlig gennemgang af fordelingen af grindekødet og giver herefter hver repræsentant for hver batúr en grindaseðil ('grindehval-seddel'). På denne seddel står hvalens nummer og antallet af skinn, som repræsentanterne er berettiget til. Repræsentanterne går herefter ned til hvalen med det rette nummer og skærer den tildelte mængde grindekød til sig. Grindekødet bliver lagt over i plastikspande eller trillebøre og kørt hjem til hushold og institutioner (Fielding 2018:172-173).
- VII. Kødet og spækket kan tilberedes på flere måder. Næsten al spæk saltes og tørres i cirka 3 måneder. Kødet kan fryses, tørres eller tilberedes ferskt (mange spiser et måltid ferskt hvalkød kort tid efter et grindadráp). Langt de fleste færinger anser madretten *grind og spik*, altså 'grind og spæk', for at være færingerenes nationalret.

Den består af tyndskåret tørret hvalkød og saltet spæk, som serveres med kogte kartofler (Fielding 2018:174).

National identitet og kultur

Ingi Sørensen, en af de få færinger der er imod grindadráp, udtalte i et interview: ”Der går ikke noget af en færing, fordi han ikke spiser hvalkød” (Interview J, 2/11). Dette vil de færreste dog færinger være enige i. Den færøske befolkning har en stærk og traditionsrig kultur, og grindadráp er et vigtigt element i denne. Som tidligere nævnt var det 19. århundrede en periode af færøsk kulturofbygning, og flere af de færøske fænomener spillede en vigtig rolle i denne proces. Bogadóttir og Olsen (2017:510) skriver: ”...together with other emblems of Faroese culture such as the Faroese language, and the traditional chain dance and ballads for instance, grindadráp came to play a crucial role in the construction of the a Faroese national identity”. Selvom færinger ikke er afhængige af grindehvalen for overlevelse, står det som kaldes *grindekulturen* stadig stærkt i dag. Både unge og gamle er aktive inden for denne kultur, og flertallet af dem føler en stærk kobling til deres historie og identitet, når de deltager i et grindadráp. Det er primært mænd som deltager i grindadráp, og mange af dem har lært de nødvendige færdigheder af deres fædre, som har lært det af deres fædre, osv. Flere af dem jeg interviewede på Færøerne, følte en stærk identitet ved at gøre noget, som deres far, farfar, oldefar, osv. Også havde gjort. Grindadráp er også en hjørnestein i den traditionelle jagtkultur; havfugle (og deres æg), får, harer, hval og fisk bruges i madlavningen, og det ligger dybt i de fleste færinger at leve af lokale ressourcer. Som tidligere nævnt består den færøske nationalret af kød og spæk fra grindehvaler og i 2009 viste undersøgelser at 20-30% af den færøske kødkonsumtion bestod af grindekød (Joensen 2009:15).

Grindadráp har, som flere andre færøske kulturfænomener, formået at forblive relativt upåvirket af den moderne verdens udvikling. Der har været massiv kritik af grindadráp fra organisationer som Greenpeace og Sea Shepherd, men dette har ikke påvirket grindekulturen i synlig grad. Der er blevet udviklet nye knive og forsket i, hvordan hvalerne 'aflives' hurtigst muligt, men kritikken har hverken stoppet eller begrænset den færøske deltagelse i grindadráp – snarere tværtimod. Det skyldes ifølge Bogadóttir og Olsen (2017:510), at grindadráp er mere end blot hvalfangst: ”... forces challenging the grindadráp are therefore perceived and experienced by many Faroese as an attack on

Faroese culture, identity and sovereignty”. Sea Shepherd har de seneste år ført aggressive kampagner mod grindadráp både på Færøerne og på globalt plan, men dette har blot fået færinger (især de unge) til at være endnu mere aktive i grindekulturen (Fielding 2018:251). Det ligger i færingeres blod at fastholde sin kultur på trods af pres fra den globale verden. Derfor var det også et chok, da færingerne opdagede, at grindadráp stod over for en omfattende og abstrakt trussel: Global havforurening. I 1977 opdagede nogle læger, at kviksølvsværdierne hos færingerne var alarmerende høje, og dette skyldes den høje konsumtion af grindekød. Grindehvalerne var forurenede med miljøgifte, og dermed var færingeres spisekammer det også.

Havforurening og dens sundhedseffekter

Kviksølv og POP

Kviksølv (Hg) er et naturligt fremkommende emne, som kan findes i luft, vand eller jord. Det kan have både organiske og uorganiske former, og den forurening færinger udsættes for er oftest den organiske form, methylkviksølv. Kviksølv kan komme fra naturlige eller menneskeskabte kilder. De naturlige kilder kan fx være vulkanudbrud, der frigør kviksølv til luften eller sten, der frigør kviksølv til vandveje. De menneskeskabte kilder består primært af kulkraftværker, da kul indeholder kviksølv, der frigøres til luften, når kullet afbrændes. I luften har kviksølvet dampformen Hg_0 , som oxideres og bliver til Hg^{2+} . Dette emne kombineres med vanddamp i luften og føres dermed ind i vandveje. Kviksølv spredes over hele kloden med globale luft- og havstrømme. I havene methyleres kviksølvet og optages af mikroorganismer. Disse mikroorganismer spises af små fisk, som spises af større fisk, osv. For hvert trin i fødekæden, akkumuleres højere koncentrationer af methylkviksølv (dette kaldes biomagnifikation). Det indebærer, at de dyr, der er højest i fødekæden, fx hvaler og mennesker, udsættes for høje koncentrationer af methylkviksølv (se billede 4 i appendix side 51). Methylkviksølv har en halveringstid på 70-80 dage i den menneskelige krop (Joyce 2012:73-74).

POP står for 'persistent organic pollutants' og dette er en gruppe af kemiske stoffer, som er modstandsdygtige overfor naturlig nedbrydning. POPs udskilles til det naturlige miljø via pesticider, industrielle kemikalier og lægemidler. DDT og PCB er eksempler på POP. POPs spredes primært via vandmiljøer og globale havstrømme. Ligesom

methylkviksølv, optages POPs af mikroorganismer og bioakkumuleres i fødekæden. POPs kan have halveringstider helt op til 15 år i den menneskelige krop (WHO 2018).

Sundhedseffekter af methylkviksølv

Sundhedseffekterne på mennesker af methylkviksølv varierer alt efter koncentration, alder, kropsvægt og udskillelsesformåen. Udsættes mennesker for høje doser af methylkviksølv, kan de have besvær med at gå, tale, opleve uro, hallucinere og i værste fald at dø. Dette skyldes, at methylkviksølv påvirker hjernen og nervesystemet. Fostre, der udsættes for høje doser, risikerer at fødes med mentale og fysiske handicap (Joyce 2012:74). Ofrene af kviksølvsforureningen i Minimatabugten led under nogle af disse symptomer i flere årtier (Fielding 2018:264-265). Lave doser af methylkviksølv påvirker også menneskers sundhed, dog i mindre grad end ovennævnte beskrivelse. Fostre eller børn, der udsættes for lave doser methylkviksølv kan opleve nedsat kognitiv formåen: tænkning, sprog, opmærksomhed og hukommelse påvirkes negativt af methylkviksølv da methylkviksølv primært påvirker hjernen. Voksne der udsættes for lave doser kan opleve følelseløshed, manglende koordination, slørret taleformåen, dårlig hørelse, glemsomhed eller lavere intelligens (Joyce 2012:75). Det er stadig til debat, hvor meget methylkviksølv mennesker kan udsættes for, inden de påvirkes af det.

Sundhedseffekter af POP

POP er en fællesbetegnelse for en lang række kemiske stoffer, der kan påvirke menneskelig sundhed på forskellige måder. Alt efter hvilket emne mennesker udsættes for, kan forskellige POPs lede til øget risiko for kræft, svækket immunforsvar, infertilitet, hormonforstyrrelser, fødselsdefekter og genfejl (WHO 2018).

Tilstanden på Færøerne

AMAP (Arctic Monitoring and Assessment Program) udgav i 2015 en rapport, der beskrev sundhedstilstanden i den arktiske region. Mange af ovennævnte symptomer, både fra kviksølv og POPs, var blevet observeret i hele den arktiske region, herunder Færøerne (AMAP 2015:77-83,97). Siden 1977 har der på Færøerne været anbefalinger vedr. spise af grindekød. I starten anbefalede sundhedsmyndighederne at begrænse spisningen af grindekød til et måltid om ugen samt at helt undgå at spise lever og nyre. I løbet af 1990'erne lød anbefalingerne på at spise grindekød maksimum 1-2 gange om måneden, og især gravide eller ammende skulle være påpasselige med deres indtagelse. I 2008

anbefalede landslæge, Høgni Debes Joensen, og overlæge, Pál Weihe, at befolkningen helt skulle ophøre med at spise grindekød (AMAP 2015:117). Den færøske føde- og dyrelægemyndighed, *Heilsufrøðiliga starvsstovan* (2011:1), støttede dog ikke op om denne anbefaling, og i 2011 lød deres egen anbefaling:

- Voksne bør som maksimum spise 1 måltid grindekød om måneden (svarende til 250 g. kød og 50 g. spæk).
- Piger og kvinder bør afstå fra at spise spæk så længe de planlægger at få børn.
- Kvinder som planlægger graviditet indenfor de næste 3 måneder, er gravide eller ammer bør helt afstå fra at spise grindekød.
- Lever og nyre bør ikke spises.

Der er stadig stor debat om emnet på Færøerne, og det varierer, hvor meget folk lytter til de forskellige anbefalinger. For de flestes vedkommende på kan det dog siges, at grindekød er gået fra at være en hverdagsspise til at kun blive spist nogle gange om året eller ved festlige lejligheder (Føroya Landsstýri 2017).

Et kort regnestykke

På trods af at grindekød spises mere sjældent end tidligere, fanger færingerne i dag i gennemsnit ligeså mange grindehvaler om året, som de gjorde i det 18. århundrede; cirka 800 om året. En grindehval svarer i gennemsnit til cirka 7 skinn, og 1 skinn svarer til cirka 38 kg kød og 34 kg spæk (Joensen 2009:126). Ud fra disse tal kan man udregne mængden af grindekød pr. år:

$$\text{Mængde grindekød pr. hval: } 7 * (38 \text{ kg} + 34 \text{ kg}) = 504 \text{ kg}$$

$$\text{Mængde grindekød pr. år: } 800 * 504 \text{ kg} = 403200 \text{ kg /år}$$

$$\text{Hvis dette fordeles til befolkningen: } \frac{403200 \text{ kg/år}}{50000 \text{ person}} = 8,1 \text{ kg/år/person}$$

$$\text{Anbefalingen lyder på } 0,3 \text{ kg} * 12 = 3,6 \text{ kg/år/person}$$

Dette regnestykke antyder, at færinger i gennemsnit spiser over dobbelt så meget grindekød, som der anbefales pr. år. Der er selvfølgelig nogle usikkerheder i dette regnestykke; hvalens gennemsnitsvægt, antal fangede hvaler om året samt det faktum, at alt grindekød der fordeles ud ét år måske ikke spises det år. Det er ret usandsynligt, at færingerne ikke konsumerer det kød og spæk, de får tildelt; dels fordi grindadráp har til

formål at forsyne færingerne med mad, men også fordi grindekødet har en vigtig kulturel betydning. Flere af de personer jeg interviewede på Færøerne nævnte, at de kun deltog i grindadráp, hvis de havde behov for kødet. Derfor er det en rimelig antagelse, at langt størstedelen af det grindekød, der fordeles til befolkningen på et år, bliver konsumeret. Der er selvfølgelig risiko for en vis madspild, men højst sandsynlig i lavere grad end ved andre madvarer, der ikke har samme værdi for færingerne. Desuden gælder det også, at det ikke er alle på Færøerne, der spiser grindekød; børn og kvinder spiser det ofte i mindre grad end mændene, hvilket betyder, at den gennemsnitlige konsumtion pr. person pr. år varierer i befolkningen.

På trods af anbefalinger om at spise mindre eller ophøre med at spise grindekød, så fortsætter færingerne alligevel i en hvis grad. AMAP's rapport fra 2015 bekræfter, at værdierne af kviksølv og POPs er faldet i befolkningen siden 1980'erne, men at: "... the Faroese body burden of contaminants is still high in comparison with other populations, and is associated with adverse health effect" (AMAP 2015:116).

Benægtelse i Bygdaby og på Færøerne

Benægtelse i Bygdaby

I 2011 udgav sociologen Kari Norgaard bogen *Living in Denial – Climate Change, Emotions and Everyday Life*. Bogen beskriver, hvorfor og hvordan befolkningen i en norsk by kollektivt benægtede klimaforandringerne. Norgaards bog er baseret på et feltarbejde udført i en norsk by, Bygdaby (fiktivt navn), i løbet af en usædvanlig varm vinter i perioden 2000-2001. På trods af at sneen først faldt i januar (3 måneder senere end normalt), var der ikke en tydelig reaktion på dette hos befolkningen. Deres hverdagsliv fortsatte som normalt, på trods af at de var velinformerede om klimaforandringerne, og hvordan de selv bidrog til dem (Norgaard 2011:64-72). Grunden til den manglende reaktion var, at byen kollektivt formede en benægtelse. Selvom det er havforurening og ikke klimaforandringer, som Færøerne påvirkes af, er der dog ligheder mellem, hvordan befolkningen i Bygdaby og befolkningen på Færøerne reagerer på global forurening.

Befolkningen i Bygdaby skabte ikke en benægtelse af klimaforandringer på en tydelig, bevidst måde; den var et resultat af de strukturelle, kulturelle og sociale normer, der gjorde sig gældende i byen. Processen af benægtelse var en proces af non-mobilisering; i stedet for aktivisme, vrede og handling kom der kun stilhed fra befolkning i Bygdaby, da

de blev mødt af klimaforandringernes konsekvenser. Når befolkningen tænkte på klimaforandringerne, oplevede de ubehagelige følelser som skyld, hjælpeløshed og frygt. Parallelt med dette forhindrede normerne i samfundet, at folk kunne snakke åbent om disse følelser. Dette lagde grund til en benægtelse, som blev skabt gennem sociale aktiviteter. Tabel 1.1 (Norgaard 2011:80, 106) sammenfatter, hvorfor benægtelsen blev skabt:

Tabel 1.1 Hvorfor benægtelsen blev skabt

Ubehagelige følelser forbundet med at tænke på klimaforandringerne:

- Frygt for tab af ontologisk sikkerhed
- Hjælpeløshed
- Skyld
- Trussel mod kollektiv og individuel identitetsfølelse

Følelsesnormer i Bygdaby:

- Være 'cool' – fx bekymre sig om kærester, ikke verdensproblemer
- Være stærk, bevare kontrol – ikke vise følelser af usikkerhed eller hjælpeløshed
- Være klog – have et godt svar

Benægtelsen blev skabt gennem sociale aktiviteter; i small talk, i uddannelsesinstitutioner, i politiske kontekster m.m. Befolkningen i Bygdaby gjorde brug af, hvad Norgaard definerer som 'tools of order' og 'tools of innocence' i sociale kontekster. Disse begreber er baseret på sociologen Ann Swidlers teori om, at kultur udgør en form for 'tool-kit' som mennesker gør brug af i forskellige situationer. Benægtelsen i Bygdaby blev skabt gennem nogle af disse 'tools', som kulturen stillede til rådighed hos befolkningen. 'Tools of order' har til formål at bevare orden og sikkerhed, mens 'tools of innocence' har til formål at distancere sig fra ansvar og konstruere en form for uskyldighed (Norgaard 2011:11-12). Befolkningen i Bygdaby gjorde brug af disse, når de følte ubehagelige følelser i forbindelse med klimaforandringer. Tabel 1.2 (Norgaard 2011:171) giver et overblik:

Tabel 1.2. Værktøjer til at håndtere ubehagelige følelser

'Tools of order'

Bevare kontrol over samtale: fokusere på fakta, jokes

Finde et *haldepunkt*: se tilbage i tiden, traditioner, fornemmelsen af et sted, kobling til naturen

Mytiske Norge

'Tools of innocence'

Mytiske Norge

'Norge er et lille land'

'Vi har haft det hårdt'

'Amerika' som spændingspunkt

Norgaard mener, at følelser og følelseskontrol er den centrale kerne i processen af benægtelse. Følelser er en betydelig del af alle menneskers liv og størstedelen af følelserne, som mennesker oplever skabes ud fra sociale, kulturelle, strukturelle og relationelle sammenhæng. Følelser formes ud fra følelsesnormer, som foreskriver den socialt accepterede intensitet, varighed, rækkevidde og formål med følelser i bestemte situationer. Følelsesnormer foreskriver altså, hvad mennesker 'bør' føle i en bestemt situation. Hvis en person føler anderledes, end hvad den 'bør' føle, kan personen udsætte sine følelser for følelseskontrol for at tilpasse sig følelsesnormen. Denne følelseskontrol kan påvirke både individer og fællesskaber. Norgaard (2011:92) skriver: "Although the act of modifying, suppressing, or emphasizing an emotion is carried out by individuals, emotions are being managed to fit social expectations, which in turn often reproduce larger political and economic situations". Følelseskontrol kan udføres på to måder: overfladisk eller dybdegående. Overfladisk følelseskontrol består i, at en person prøver at agere efter kulturelle normer, velvidende at hens følelser er forskellige fra normen. Dybdegående følelseskontrol består i, at personer manipulerer deres egne følelser for at passe ind i sociale normer. Begge former for følelseskontrol sker kognitivt, men dette er ikke ensbetydende med, at personer faktisk er bevidste om, at de udfører følelseskontrol på sig selv. Tankegang kan lede til forskellige følelsesstadier, så hvis personer kontrollerer eller styrer deres tankegang, kan de også (i en hvis grad) kontrollere de efterfølgende følelser. Dette indebærer, at "... if the emotional states associated with the information in question are not comfortable or considered appropriate, a person may not make the connected cognitive link" (Norgaard 2011:94). Følelser og kontrollen af disse spiller altså en stor rolle i processen af benægtelse.

Benægtelse på Færøerne?

Færøerne føler også effekten af klimaforandringerne, men denne opgave fokuserer mere på, hvordan færingerne har reageret på at en af deres fødekilder, grindehvalen, forurenes af global havforurening. Men selvom Bygdaby og Færøerne står overfor to forskellige typer af forurening, er der flere ligheder mellem deres reaktion på dem. Dog skal det fastslås, at det ikke er færingerne selv der er skyld i forureningen (som det primært var tilfældet med Bygdaby), men de indgår dog stadig i et stort verdenssystem, som har skabt forureningen. Herudover har færinger reageret på forureningen af grindekød ved at spise mindre (der har altså været en reaktion i modsætning til Bygdaby). Siden de første anbefalinger vedr. spisning af grindekød kom ud i 1977, er værdierne af POPs og kviksølv faldet hos færingerne (AMAP 2015:116-117). Dog har de stadig højere værdier ifht. andre populationer og lider af eller er i risiko for at lide af, havforureningens sundhedsskadelige effekter. På trods af dette fortsætter færinger med at spise grindekød.

I en undersøgelse fra 2014 svarede 74% af færingerne, at de spiste samme mængde grindekød på trods af anbefalingerne fra 2008 og 2011. Samme undersøgelse viste, at ud af de 12% der var imod grindadráp, var det kun 33% som var imod det, fordi de anså at kødet var sundhedsskadeligt (Hanssen 2014:26). Flere af dem, jeg interviewede på Færøerne, havde aldrig læst anbefalingerne. Sundhedsrisikoerne ved at spise grindekød bliver til en vis grad ignoreret af færingerne. Hverken færøske politikere eller borgere har ført kampanjer for at gøre mennesker rundt om i verden opmærksomme på forureningen af deres spisekammer. Der bliver heller ikke drevet en synderlig aktiv miljøpolitik på Færøerne, og i 2015 lå de blandt de 10 øverste i verden i kg CO₂-udslip per borger (Umhvørvisstovan 2018). Det kan være svært at forstå, hvordan et så vigtig færøsk fænomen som grindadráp trues af havforurening, uden at det har skabt en mærkbar (miljø)politisk reaktion fra færingerne selv. For at forstå dette skal vi se på de praktiske og følelsesmæssige reaktioner færingerne har haft på havforureningen.

Praktiske reaktioner på havforurening

I forhold til hvad det var før i tiden, er det ingenting... Min far plejer at sige, dengang da han var barn, der fik de grind 5 gange om ugen. Det var saltet grind, det var tørret grind. Og hvad gør vi i dag? Et par gange om måneden måske.

Da jeg spurgte Esben til hans families spisning af grindekød, fik jeg dette svar. Det giver et generelt billede af, hvordan mange færinger har reageret på det forurenede grindekød; de spiser det i meget mindre grad end tidligere. Siden de første anbefalinger kom ud i 1977, er grindekød gået fra at være en hverdagsspise til at blive et måltid, der spises månedligt eller ved festlige lejligheder (Interview B, 31/10 og Interview C, 2/11). Det er primært kvinderne, der har taget anbefalingerne til sig. Dette skyldes i høj grad, at anbefalingerne har henvendt sig mest til kvinder der var eller ønskede at blive gravid. Siden 1980'erne er kviksølvsværdierne for gravide kvinder gået kraftigt ned (AMAP 2015:116).

Pål Weihe, lægen som løbende har skrevet anbefalingerne, mener også at kvinderne har fulgt anbefalingerne i langt højere grad end mændene. Han tror det skyldes, at kvinderne generelt ikke tager nogen risikoeer, når det kommer til deres børn:

Her er det pludselig en person, en kvinde, som forbereder sig til en graviditet eller er inde i en graviditet, der siger 'nu er det mig og mit barn'. [Hun] glemmer alle de andre aktører og [siger] 'her er det mig som bestemmer'.

Stort set alle jeg interviewede var velvidende om, at kvinder og unge piger skulle være ekstra påpasselige med spise af grindekød. Derudover var der også en påpasselighed med at give grindekød til børn. I flere årtier har Pål Weihe undersøgt effekterne af de forhøjede kviksølvsværdier hos færøske børn. Det har sat sit præg på befolkningen, selvom ikke alle finder Pål Weihes resultater overbevisende. Hverken Thorkild eller Eskild tillod deres børn (som er piger) at spise grindekød. Thorkild udtalte:

Jeg har en datter, men jeg giver ikke hende det. Det må hun selv bestemme når hun bliver voksen.

Eskild var enig i dette. Dog er det ikke sikkert, at de ville have været lige påpasselige, hvis deres børn havde været drenge. Bjarne gav også udtryk for en påpasselighed over for børnene:

Vi er ikke så glade for at give vores børn og børnebørn hvalkød, fordi vi ved at det er forurenat. Og vi kan selv spise det, vi er så tilpas gamle, at hvis vi spiser det med måde, så går det nok.

I dokumentaren *The Islands and the Whales* vises et lidt anderledes billede: faderen til tre piger (alle under 10 år gamle) tillader dem at spise grindekød, mens moderen mener at de bør mindske deres indtag (Day 2017). Det varierer altså til en hvis grad, hvorvidt børn

tillades at spise grindekød. Men generelt spiser de færøske kvinder og børn (især piger) mindre grindekød end de færøske mænd. Pál Weihe beskrev de færøske mænd, der ignorerer hans anbefalinger, både som irrationelle og uansvarlige, fordi de blev ved med at spise grindekød (Interview A, 30/10). Selvom det også varierer, hvor meget grindekød de færøske mænd spiser, er det tydeligt, at mændene generelt er mere kritiske og konservative, når det gælder Pál Weihes anbefalinger. Asbjørn mente slet ikke, der var beviser for, at grindekødet var sundhedsskadeligt, og både Esben og Ejnar fremhævede at der 'også var mange sunde næringsemner i grindekødet' (Interview F, 6/11, Interview C, 2/11 og Interview I, 4/11). Når mænd spiser grindekød, udsætter de kun sig selv for en sundhedsrisiko, hvorimod kvinderne kan risikere at udsætte både sig selv og sine afkom for sundhedsrisikoer, hvis de spiser grindekød. Dette har højst sandsynlig været en medvirkende faktor til, at mændene spiser grindekød i højere grad end kvinderne. Derudover er det også overvejende mænd, som er aktive inden for grindekulturen, og derfor kan det tænkes, at de har sværere ved, at acceptere, at de skal spise mindre eller helt ophøre med at spise grindekød (Interview A, 30/10). Ud over køn påvirker faktorer som alder, tradition og bopæl også, hvor meget grindekød færingerne spiser. Ældre mennesker eller mennesker som har kobling til grindekulturen, spiser højst sandsynlig mere grindekød end unge mennesker eller dem uden kobling. Bjarne gav udtryk for, at de unge og børnene spiser grindekød i mindre og mindre grad:

De unge bliver vænnet fra at spise hvalkød... De unge og børnene, der bliver det nok mere og mere sådan at de holder op med at spise det. Også forældrene, de er bevidst om at de [børnene] ikke skal have det. Især de unge piger... Hvis de ikke har spist det før de er 30, så tror jeg ikke der er så mange, der vil begynde at spise det.

Størstedelen af de ældre på Færøerne har spist grindekød hele deres liv, og der uddeles også nogle gange grindekød til plejehjem efter et grindadráp (Joensen 2009:180). Asbjørn beskrev, hvordan en af hans veninder, der var 94 år gammel, blev utrolig glad når han bragte grindekød hjem til hende (Interview F, 6/11). Ligeledes gælder det, at gamle mennesker kun udsætter sig selv for en sundhedsrisiko (kvinderne har allerede fået børn) og dette medvirker også til, at de spiser mere grindekød. Bopæl kan også påvirke, hvor meget grindekød en familie spiser; ude på landet og i de små byer var der, iflg. Esben, tilbøjelighed til, at man ignorerede anbefalingerne:

Man lytter mere i Thorshavn... Det er mere højtuddannede mennesker der lever i [storbyer], og de lytter mange gange til sådan noget [anbefalingerne]. De andre siger 'det er noget fis'.

Det tyder altså samlet set på, at færingerne generelt spiser mindre grindekød end før anbefalingerne kom ud i løbet af 1970'erne og 1980'erne. Det er primært kvinderne, som har taget anbefalingerne til sig, hvorimod mændene er mere konservative og spiser mere grindekød end kvinderne. Dog påvirker alder, kobling til grindekulturen og bopæl også, hvor meget grindekød den enkelte færing spiser. Den praktiske reaktion på forureningen af grindehvaler, er altså at færingerne generelt spiser mindre grindekød. Dog tyder det tidligere regnestykke og de høje stadigt kviksølvsværdier på, at de i gennemsnit spiser mere grindekød end de anbefales.

Følelsesmæssige reaktioner på havforurening

Hvad enten færingerne lytter til de forskellige anbefalinger eller ej, er der ikke nogen tvivl om at forureningen af grindekød har gjort indtryk på dem – både praktisk og følelsesmæssigt. Hos de færinger, jeg interviewede, var det følelser som sorg, opgivenhed, vrede og benægtelse, der gjorde sig mest gældende, når de snakkede om havforurening.

Sorg og opgivenhed

“It is with great sadness that this recommendation is provided.” (Weihe og Joensen 2008: 3). Sådan skrev de to læger, Pál Weihe og Høghni Debes Joensen, da de i 2008 offentliggjorde deres anbefaling vedr. spisning af grindekød. De anbefalede, at færingerne helt skulle ophøre med at spise grindekød. Selvom det er få færinger, der følger denne anbefaling, er der dog stadig en sorg hos befolkningen over, at grindekødet er forurennet. Thorkild beskrev det således:

Mette: Er der en sorg over, både hos unge og gamle, at I ikke kan spise det så meget som I gjorde før?

Thorkild: Ja. Det er lidt sådan, at det er ærgeligt fordi det er god mad... Men igen, vi har jo ikke nogen påvirkning på det, det har ikke noget med os at gøre som sådan.

Mette: Ja. Så der er også opgivenhed? I forhold til at påvirke det?

Thorkild: Ja, i den forstand at vi må jo tage hensyn til det som lægerne siger og alt kviksølv der er i... Og det er ærgeligt at man ikke kan spise det så meget som man vil, men det må man bare tage hensyn til.

Ifølge Thorkild var alle færinger bevidste om, at der var for meget forurening (i havet og naturen generelt), men at de ikke kan påvirke dette:

Thorkild: Jeg tror de fleste er enige om at der er forurening og for meget af det... Men hvad vi skal gøre ved det med resten af verden er lidt svært at sige... Hvert land skal passe sig selv og gøre det de kan. Det nytter ikke meget for os, at gå over til USA og sige 'nu skal I fandme tage jer sammen og lade være med at bruge kul'.

Thorkilds udsagn giver god mening: hvordan skal en lille befolkning på 50 000 kunne påvirke store industrier rundt om i verden? Opgivenhed eller hjælpeløshed er ofte en følelse, der gør sig gældende, når mennesker står over for globale miljøproblemer. Norgaard oplevede også, hvordan befolkningen i Bygdaby følte hjælpeløshed over for klimaforandringerne. Globale miljøproblemer opleves som meget overvældende, da de kræver altomfattende forandringer og globalt samarbejde for at kunne løses (Norgaard 2011:84). Global havforurening skyldes bl.a. kulforbrænding, overforbrug af plastik, anvendelse af pesticider og er - som mange andre forureningsproblemer - en følge af industrialisering og modernisering. At påvirke disse faktorer er en overvældende opgave især for en lille befolkning som færingerne. Færøerne har altid været relativt isoleret fra resten af verden og har ikke gjort sig særlig bemærkede i nogle politiske diskussioner. Fielding anser, at netop 'isolation' og 'ubemærkethed' er to af Færøernes mest fascinerende egenskaber, og at de forbliver ret ukendte i verden (Fielding 2018:93). Dette gør det muligvis endnu sværere for færingerne at håbe på at påvirke global havforurening. Samtidig er det svært at vide, hvor man skal starte, og der er ingen garanti for at ens engagement vil have nogen påvirkning. Bjarne gav også udtryk for opgiveness:

Der er ikke så mange politisk aktive lige på det felt [havforurening], for hvor skulle man gå hen?... Det er jo hele verden der brænder kul, og det er nok meget op af bakke at få folk til at holde op med det.

Hvis man trods alle odds lykkes at formindske forurening, vil det også tage tid, inden man vil kunne se de positive effekter af dette. Dette gælder både for global havforurening og klimaforandringerne (Norgaard 2011:83). Da POPs har så lang halveringstid, kan der gå årtier, før man ser en effekt af formindskningen af dem; grindespæk indeholder fx stadig POP-emnet PCB153, selvom det siden 1970'erne løbende er blevet forbudt at producere PCB (undergruppe af POPs) i de fleste lande (AMAP 2015:117). Både årsagerne til, konsekvenserne af og løsningerne på havforureningsproblematikken er altså overvældende og det er svært at vide hvor man skal starte. Selvom færingers kultur og

sundhed påvirkes direkte af havforurening, føler de, at de har svært at påvirke og formindske denne forurening.

Ejnar mente også, at opgiveness og sorg primært var de følelser, befolkningen følte over for havforureningen. Færingerne deler sorgen og opgiveness med andre dele af den arktiske region; lokalbefolkninger fra både Canada, Island, Grønland, Norge og Færøerne påvirkes af havforurening. I 1998 udtrykte den daværende præsident af Inuit Circumpolar Council of Canada, Sheila Watt-Cloutier, de følelser som inuit-samfundene følte indfor forureningen af deres fødekilder (Watt-Cloutier 1998; citeret i Johnson 2014:162):

So imagine for a moment if you will the emotions we now feel – shock, panic, rage, grief, despair – as we discover that the food which for generations has nourished us and keeps us whole physically and spiritually is now poisoning us.

Uanset om de folk, jeg interviewede, havde en kobling til grindekulturen eller ej, var der en kollektiv sorg over, at grindekødet var forurennet. Ragnhild bekræftede sorgen, men påpegede samtidig at:

Det er sørgeligt, men responsen bør jo ikke være at man skal holde op med at spise det. Responsen bør være at man skal slutte med udslipperne som forgifter.

Ud over sorg mente Ragnhild også, at færinger havde udviklet en form for 'følelsesløshed' over for miljøproblemer; Fordi de så længe er blevet informeret om miljøproblemer, uden at have kunnet påvirke dem, er der udviklet en form for kollektiv følelsesløshed (Interview E, 6/11). En lignende tendens har man set i forbindelse med information om klimaforandringerne. I takt med, at beviserne på klimaforandringerne og forskningen omkring emnet steg i løbet af 1990'erne, faldt bekymringen og interessen for klimaforandringer hos befolkninger rundt om i verden (Norgaard 2011:74). Norgaard beskriver også, hvordan en kvinde i Bygdaby følte, at hun var nødsaget til at 'give op' og 'leve så godt, som hun nu kunne', fordi hun hele tiden blev mødt af miljøproblemer, som hun ikke kunne påvirke. Hjælpeløsheden over for miljøproblemerne tvang hende til at 'give op' og blive (delvis) følelsesløs over for dem (Norgaard 2011:85). En lignende proces har mange færinger nok oplevet.

Intern vrede

Da man i 1970'erne opdagede de alarmerende høje kviksølvsværdier hos færinger, skabte det både forskrækkelse og vrede. Folk rettede deres vrede både mod forureningen, men

også mod lægen, Pál Weihe, der forskede i kviksølvsværdiernes påvirkning (Interview E, 6/11). Folk var vrede, fordi de mente, at Pál Weihe kun fokuserede på 'det negative' (kviksølv) frem for 'det positive' (gode næringsemner) i grindekødet (Interview C, 2/11). Dette argument fastholdes stadig af mange, og i dag er folk stadig meget mere vrede på Pál Weihe eller Sea Sherperd, end de er på forureningen. Esben var en af de få, som faktisk udtrykte både vrede *og* sorg i forhold til forureningen og dens kilder:

Esben: De der startede med 'nu stopper I med at dræbe grind fordi at..' [læserbreve imod grindadráp fra omverden], de kom fra England. Og så siger jeg: hvor fanden kommer alt det lort [havforurening] fra? Det kommer fra jer! Det er I der har hældt alt det lort ud i søen! Og det er det i virkeligheden!

Mette: Ja altså, hvad føler du - det kan også være at det har ændret sig - men sådan indfor de her store industrisamfund? Er der vrede, er der sorg? Er der opgivenesshed?

Esben: Ja, det er mere en sorg, ja, tror jeg nok. Altså hvorfor fanden kan I ikke passe bedre på vores dyrerige? Altså det er hele vejen igennem, altså. Du kan også se det på fuglene i dag. Der er plastik og lort og alt det der ligger i dem. Det, som har været vores spisekammer, det er forurenet.

Mette: Hvad med dem du snakker med, den her kerne du for eksempel, som du snakker om ['kerne' inden for grindekulturen, består cirka af 100 mænd]. Er det også en sorg [de oplever]?

Esben: Ja! Altså man er ked af det, altså for fanden, hvad det er for noget?

Esben var overbevist om at Pál Weihe gjorde sit arbejde, som han skulle, men viste også frustration over, at han 'kun fokuserede på det negative ved at spise grindekød' (Interview C, 2/11). Lignende påstande kom både Ejnar, Asbjørn, Thorkild og Eskild med (Interview I, 4/11, Interview F, 6/11 og Interview G, 7/11). Pál Weihe nævnte selv, hvordan folk så sig mere vrede på hans forskning end på selve årsagen til havforureningen. Nogle færinger konspirerer endda om, at Pál Weihe samarbejder med Sea Sherperd., selvom dette ikke er tilfældet (Interview A, 30/10). Som tidligere nævnt anses en trussel mod grindadráp at være en trussel mod færøsk kultur, identitet og selvstændighed (Bogadóttir og Olsen 2017:510). Selvom grindadráp faktisk trues i høj grad af forureningen, er det enklere at blive vrede på konkrete organisationer eller personer i stedet for på de globale industrier, der forurener havene. Det er svært at være vred på global havforurening, som hverken er konkret eller har en tydelig 'afsender'. Pál Weihe derimod er en konkret person, og derfor blev/er folk mere vrede på ham, end på de globale industrier der forurener grindekødet.

Vreden, som færingerne følte, da de først opdagede forureningen, kan også tænkes at være blevet dæmpet af opgivenhed og følelsesløshed.

Frygt for tab af identitet og kultur

Der var få af de interviewede, der gav udtryk for en egentlig frygt for at tabe dele af deres identitet og kultur, hvis grindadráp ophørte. Men i måden, de beskrev deres stolthed og glæde ved grindadráp, er det tydeligt at se, at de ville lide et stort tab, hvis dette faktisk skete. Det er også grunden til, at færinger gennem flere årtier ihærdigt har forsvaret deres ret til ud at udføre grindadráp. Fænomenet har koblinger både til identitet, tradition og kultur. Da jeg spurgte Asbjørn til koblingen mellem grindadráp og identitet svarede han:

Du gør det samme som din far gjorde, og som dine bedsteforældre gjorde, og som din oldefar gjorde og hele vejen tilbage. Det giver en utrolig stærk identitet og utrolig stærk, i vor tid, utrolig stærk følelse af det her, det er noget værdifuldt fordi at det har varet så længe.

Alle de aktive inden for grindekulturen gav et lignende svar (Interview C, 2/11 og Interview G, 7/11). De føler en stærk kobling til deres historie og identitet, når de deltager i et grindadráp. På grund af at grindadráp stort set er samme proces som for 100 år siden, følte mange af de interviewede at de trådte i samme fodspor som deres forfædre. Thorkild og Eskild beskrev det således:

Eskild: Det er jo specielt også det med at vores forældre og bedsteforældre, de har jo også gjort det. Da gjaldt det jo liv og død.

Thorkild: Vi er de eneste i verden der gør det, det gør jo også et eller andet, altså ubevidst... Det er en stor part af vores kultur.

Eskild: Vi er jo vokset op med, altså, ikke kun det der [grindadráp], men også med får, med fugle og fisk. Vi lever trods alt tæt på naturen, det er så naturligt for os.

Den specielle måde, som færinger driver hvaljagt på, ses ingen andre steder i verden. Det er et helt unikt og færøsk fænomen, hvilket også tilføjer en høj værdi til identitetsfølelsen både på et individuelt og kollektivt niveau. Det ses sjældent i moderne samfund, at så tydelige jagttraditioner går i arv fra generation til generation. Når disse mænd (og kvinder) deltager i grindadráp, føler de, at de forenes med tidligere generationer og dermed deres historie. Det er de ældre generationer, der lærer de yngre generationer, hvordan et grindadráp udføres, og dette skaber også et sammenhold på tværs af aldre og social status (Interview F, 6/11 og Interview G, 7/11). Der er noget stærkt identitetsskabende i, at

generationer videregiver deres erfaringer på en så konkret måde, som det sker ved grindadráp. Efter de første interviews på Færøerne følte jeg en voksende misundelse på denne stærke identitetsfølelse med tidligere generationer. Hverken jeg, eller nogle af mine venner, kan stolt fortælle, at vi har traditioner, der går længere tilbage end vores bedste- eller oldeforeldre. De fleste færinger derimod kan stolt fortælle om deres forfædre og lever stadig gennem nogle af disse traditioner. Grindadráp kan siges at være et slags holdepunkt både for generationer og for individer, fordi fænomenet har formået at forblive relativt uændret. Fænomenet skaber mening på tværs af de 18 øer, som Færøerne består af: lokal, bæredygtig mad fordeles ud til folk, der opstår sammenhold og samarbejde, der skabes koblinger til Færøernes historie og kundskab læres videre. Bogadóttir og Olsen (2017:512) skriver at: “We believe that the insistence of so many Faroese to eat pilot whale reflects a relational ethic and the significance of this contextually meaningful subsistence practice to Faroese human/cultural ecology”. Det er ikke svært at forestille sig, at de fleste færinger ville miste en del af deres kultur og identitet, hvis grindadráp ophørte. Færingerne har forsvaret dette fænomen i flere årtier, fordi det er så vigtigt for dem på flere plan. De har mødt organisationer som Sea Shepherd med gode argumenter, forbedrede aflivningsmetoder og stået fast på deres ret til at udnytte deres lokale ressourcer (Interview B, 1/11 og Interview I, 4/11). Men havforureningen er en helt anderledes trussel end Sea Shepherd; her er ingen konkret afsender. Denne trussel er sværere at forholde sig til, men ændrer ikke på det faktum, at havforurening udgør en trussel mod grindadráp og dermed mod færøsk kultur og identitet. Men fordi truslen kommer fra en abstrakt afsender, kan den ikke mødes med argumenter eller en forstærket grindekultur. Selvom der ikke var en tydelig frygt hos de færinger, jeg interviewede, kunne frygten alligevel fornemmes gennem at forstå det tab, de ville opleve hvis grindadráp ophørte. Det er også muligt, at flere af de interviewede ville have udtrykt en større frygt, hvis jeg havde interviewet dem flere gange og opbygget en stærkere tillid. Derudover kan det tænkes, at følelseløshed (tidligere beskrevet) og benægtelse (som beskrives senere) hos nogle af de interviewede, har skjult den frygt, de muligvis følte.

I forhold til Norgaards feltarbejde i Norge er det klart, at klimaforandringerne udgør en større trussel, end havforurening gør på Færøerne. Men alligevel er der nogle lighedstegn; Norgaard oplevede, at befolkningen havde en frygt for at miste deres stabilitet og mening i tilværelsen pga. klimaforandringer. Norgaard (2011:82) beskriver det således:

People have a need for meaning in their lives. The present environmental crisis threatens not only people's sense of how the world is (a "good place", as many want to believe), but also the meaning of their sense of the continuity of life.

Frygten er ikke af denne størrelse på Færøerne, men det forurenede grindekød (og andre former for forurening) lægger trods alt et pres på færøsk levevis og kultur. Norgaard nævner, at folk har brug for en mening med deres liv. Det forholder sig ikke sådan, at grindadráp eller den færøske jagtkultur er det eneste, som færinger føler giver deres liv mening. Men for en del af befolkningen og flere af de interviewede var det *en del* af det, som gav deres liv mening. Asbjørn beskrev, hvordan delekulturen omkring grindekød gav mening for ham og hans venner:

Når jeg kommer med sådan en skål med kød, spæk, måske hvis jeg har nogle kartofler også og så går ud til en af mine veninder, hun er 96 år, og så går ud med det. Det er den største glæde du kan vise et andet menneske, at komme med sådan et måltid. Og det lyser simpelthen i øjnene, de er så utrolig glade for det. Det giver mening for mig og det giver mening for de andre [dem han deler grindekødet med].

Bogadóttir og Olsen bruger også ordet 'meaningful' i førnævnte citat. Identitet, kultur og mening ('med livet') er sammenkoblet, og havforureningen lægger pres på den færøske sammenkobling af disse tre begreber. Derfor er der højst sandsynligt - hos de fleste færinger - en frygt for, hvordan havforurening påvirker færøsk identitet, kultur og mening.

Benægtelse i to former

I Norgaards feltarbejde oplevede hun, at befolkningen kollektiv formede en benægtelse over for klimaforandringerne, og derved skete der en proces af nonmobilisering; reaktionen fra befolkningen var stilhed frem for fx aktivisme eller politiske aktioner (mobilisering). På Færøerne er situationen en anden. Befolkningen spiser grindekød i mindre grad, og der er åbenhed om, at grindekødet er forurenede. Dog er der stadig en form for benægtelse, som viser sig i to former: a) delvis benægtelse af at det forurenede grindekød er sundhedsskadeligt og b) benægtelse af at færingerne selv bidrager med forurening. Benægtelse a) kan tydes gennem gennem 'tools of cultural order', og benægtelse b) kan tydes gennem 'tools of innocence'.

'Tools of cultural order' i form af tre narrativer

Narrativ 1: *Ingen er syge eller døde af det*

Der er ingen, ligesom, dale at se overhovedet. Og der findes ikke et eneste eksempel faktisk, hvor man kan se at der er en person, som der er sket et eller andet med vedrørende sygdom på grund af indtagelse af grindekød.

Dette var noget af det allerførste, Asbjørn sagde, da jeg interviewede ham. Flere gange i løbet af interviewet og andre interviews kom lignende påstande frem. Det er sandt, at miljøgiftene, som færinger udsættes for, ikke giver alvorlige symptomer, som var tilfældet med fx Minamata-katastrofen. Men der er flere forskningsresultater fra Færøerne, der viser negative effekter ved indtagelse af det forurenede grindekød: forringede kognitive evner, forringet immunforsvar, øget risiko for Parkinson og øget risiko for at udvikle diabetes 2 (Weihe og Joensen 2012:3). Disse effekter kan ikke ses tydeligt, og Pál Weihe selv påpeger, at det er et abstrakt budskab:

Hvis vi taler om et eller to intelligenspoint, og det er måske meget lidt, hvis vi taler om et individ, det er måske en hjernerystelse. Men for en hel befolkning er det jo noget som er værd at komme efter. Og redde det. Og det er det som er mit synspunkt, den helhed det er. Og så spørger de: 'jamen hvor er de syge mennesker?' og så siger jeg: 'det er ikke nogen syge mennesker'. Det er bare en funktion, som er, som ville være en anelse bedre, hvis vi ikke havde været udsat for det der... Det er lidt abstrakt at kommunikere.

At budskabet er abstrakt er dog ikke ensbetydende med, at det ikke er korrekt. Men det har bidraget med en skepsis og en øget risiko for misforståelse hos befolkningen. Nogle tænker muligvis: 'Hvis ingen bliver syge af det, kan det vel ikke være så farligt', eller 'hvis Pál Weihe har ret, hvorfor klarer færøske børn sig så bedre i skolen end danske børn?' Dette kan også ses i dokumentarfilmen *The Islands and the Whales*, hvor en far udtrykker en skepsis mod Pál Weihe's resultater. Han påpeger, at børnehaven hvor hans børn går, kun udtrykker gode ting om børnenes udvikling – altså modsat det Pál Weihe's forskning peger på. Derfor fortsætter familien med at spise grindekød på trods af skepsis fra moderen til børnene. Moderen ønsker, at familien skal spise mindre grindekød, men faderen fremfører, at de allerede spiser meget mindre grindekød end i gamle dage (Day 2017). Grindeforanden, Esben, gav også udtryk for en lignende påstand:

Det er ikke farligt mere, som det var før i tiden. Som min far plejede at sige dengang: Når de spiste dengang 5 gange om ugen, [altså] grind, og der var jo ingen der blev syge af det dengang. Og der var mere lort i kødet dengang.

Her ses, hvordan både tidsperspektivet og det faktum, at ingen er blevet 'tydeligt' syge af grindekødet, øger benægtelsen over for hvor sundhedsskadeligt grindekødet egentlig er. Dette er ikke ensbetydende med, at færinger spiser grindekød uden forbehold, men det var tydeligt, at benægtelsen blev forstærket af, at ingen var blevet direkte syge af at spise grindekødet. Det er som tidligere nævnt op til debat, hvor meget methylkviksølv mennesker kan indtage, inden det har en negativ sundhedseffekt. Derfor er det også forståeligt, at færinger viser en skepsis overfor, hvor meget grindekød de kan indtage, inden det påvirker dem negativt. Men at ingen er direkte syge eller ligefrem døde af det, er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at det forurenede grindekød ikke har en sundhedsskadelig effekt.

Narrativ 2: Mange positive emner i grindekød

Flere af dem, jeg interviewede, især dem de aktive inden for grindekulturen, fremhævede alle de gode næringsemner, grindekød indeholdt. Som tidligere nævnt anser en del færinger, at Pål Weihe kun fokuserer på 'det negative' frem for 'det positive' ved at spise grindekød. Der er mange positive næringsemner i grindekød, da det indeholder store mængder protein, A- og B-vitaminer samt fedtsyrer. Før det blev opdaget, at grindekød indeholdt høje koncentrationer af kviksølv, havde færøske læger faktisk anbefalet, at børn skulle spise mere spæk pga. dets høje næringsværdi (Fielding 2018:266). I mine interviews var det især næringsemnet *karnitin*, der blev fremhævet som positivt i grindekød. Asbjørn og Esben nævnte det i hvert sit interview:

Asbjørn: Der er utroligt meget karnitin, for eksempel, i grindekød, som er meget godt for, hvad hedder det, hjertemuskulaturen. Du kan næsten føle det, når du spiser det.

Esben: Så det anden vej; Hvorfor har de ikke tjekket os for det der, karnitin, eller hvad det er? Der er mange der er døde, fordi de ikke spiser grind, fordi der er så meget af den der [karnitin].

I løbet af mit feltarbejde blev jeg gjort opmærksom på flere konspirationsteorier omkring Pål Weihe, og her kom karnitin også på tale. Nogle mente, at Pål Weihes forskning var støttet af et firma, der producerede karnitin-kosttilskud. Iflg. Ragnhild var grindehvalen

dog ikke en unik kilde af karnitin (Interview E, 6/11), men det er sandt, at grindekød er sundt på mange måder. Dog ændre dette ikke på at kviksølvet i grindekødet stadig er sundhedsskadeligt. At fokusere på 'det positive' i stedet for 'det negative' var en strategi for flere af de interviewede at bortse fra grindekødets negative sundhedseffekter – og dermed styrke benægtelsen. Norgaard beskriver (2011:126), hvordan befolkningen i Bygdaby brugte en lignende strategi:

The most effective way to manage unpleasant emotions is to turn one's attention to something else. The strategies of turning one's attention away from the negative either by not thinking too far into the future, as Lise put it, or by focusing attention on something positive were common among Bygdabyingar in 2000– 2001.

Selvom indholdet i strategierne hos Bygdabys befolkning var anderledes end færingernes, er det alligevel tydeligt, at grundstrukturen er den samme. Ved at fokusere på 'det positive' frem for 'det negative' var det lettere for flere af de interviewede (især de aktive inden for grindekulturen) at fortsætte med at spise grindekød – også i større mængder end de anbefales. Det kan tænkes, at det muliggjorde en tro på, at de positive ting i grindekødet opvejede for de negative, selvom et sådant 'regnestykke' er svært hvis ikke umuligt at opstille. Alligevel er strategien blevet brugt længe, i hvert fald inden for grindekulturen, og den forstærker benægtelsen.

En anden strategi befolkningen i Bygdaby brugte var at kontrollere mængden af ubehagelig information, de blev udsat for. Åse, der var aktiv i Amnesty International, beskrev sine følelser til Norgaard (2011:127):

I do as much as I can, and we can't focus on what's painful. We don't go in and have meetings and talk about how gruesome everything is. We talk about how it is, but we can't dig ourselves down into depression, right?

Normen i Bygdaby var at bevare optimismen og ikke tænke på for meget på de ubehagelige ting (herunder klimaforandringer). En lignende mønster kan ses hos færingerne; Eskild og Thorkild var enige om, at det var godt at grindekødets negative sundhedseffekter løbende blev undersøgt. Men samtidig sagde Eskild:

Vi har jo undersøgt hvalen og den er forurennet. Vi spiser ikke så meget hval mere, men vi spiser meget fugl [malemukker der fanges lokalt]. Vi kan jo se det, der er plastik i alle fugle. Måske er det [malemukkerne] lige så forurennet som hval. Vi spiser det meget mere end hval, men det spiser alle. Der er ikke nogen der har

undersøgt dem. Jeg tror hvis at der er nogen der går op og undersøger det, så er det jo også væk.

Det er interessant, at de ser så tydelige tegn på forurening i fuglene (og de ved, at fuglene indgår i biomagnifikationen som grindehvaler), men fordi *ingen har undersøgt det*, fortsætter de med at spise malemukker. Dette er et tydeligt tegn på benægtelse af sundhedseffekterne af havforureningen. Kun Eskild nævnte forureningen af malemukker, men der er muligvis en tendens i færingerne til, at de 'ikke ønsker at vide mere' om hvordan havforurening påvirker deres føde. Det skaber for mange ubehagelige følelser i dem, og derfor føler de, at det er bedre 'at ikke vide alting'. Ligesom Norgaard observerede hos Åse i Bygdaby, ønsker de ikke at 'grave sig ned i depressionen' (Norgaard 2011:127). Dels fordi det er en trussel mod deres kultur og traditioner, men også fordi de ikke kan påvirke/formindske havforurening (hvilket giver følelser af opgivenesshed).

Narrativ 3: *Meget andet mad er forurennet*

I løbet af mine interviews blev det mere og mere klart for mig, at mine egne fødevarer nødvendigvis heller ikke var uden forurening. Pesticider og tilsætningsstoffer bruges til at producere madvarer i hele verden herunder Danmark og Sverige. Selvom jeg var velvidende om dette før jeg tog til Færøerne, blev jeg mere bevidst om det i løbet af mit feltarbejde. Jeg begyndte at reflektere mere over forurening af fødevarer, fordi spørgsmålet var så centralt på Færøerne. Da jeg nævnte disse tanker, før jeg stillede Esben et spørgsmål, var han tydeligvis enig:

Mette: Og der er jo meget mad rundt omkring i verden der er forurennet. Det er jo også i Danmark, der er jo også meget der, så jeg kunne jo også spørge mig selv kan man sige.

Esben: Oh ja! Ja, ja, ja, ja.

Senere i interviewet blev det tydeligt at argumentet 'meget andet mad er også forurennet' blev brugt som en strategi til at sidestille grindekødet med andre madvarer og derved normalisere sundhedsrisikoerne (til en hvis grad). Han beskrev, hvordan en af grindeformændene havde lavet et eksperiment med et u-økologisk æble:

Han [grindeformanden] plejer at sige. hvis du køber et æble eller sådan noget, så kan du tjekke hvad der er mere lort i af dem og så [grindekødet]. Og de har så fundet ud af at det var altså mere [i æblerne], det var pesticider eller hvad det var.

Denne opgave har ikke til formål at vurdere, hvad der er mest sundhedsskadeligt af de to alternativer, men det ses tydeligt, hvordan termen 'andet mad er også forurenede' blev brugt som en benægtelsesstrategi; 'Hvis alt andet mad også er forurenede, hvorfor skal man så være ekstra påpasselig med grindekød?'. Eskild gjorde også brug af denne strategi, da han sidestillede slik og grindekød:

Men det ikke sådan at du slet ikke skal spise lidt [grindekød]. Pål Weihe har sagt, selv sagt, at du godt kan spise det indimellem. Altså, det er det samme som at spise en pose slik eller. Det er ikke så dødeligt at spise det.

Her normaliserer Eskild sundhedsrisikoerne ved at spise grindekød ved at sidestille det med at spise slik. Begge former for mad har ganske vist sundhedsrisikoer, men med meget forskellige konsekvenser (og graden af disse). Bogadóttir og Olsen (2017:514) observerede også denne strategi i online diskussioner blandt færinger. En person skrev dette:

Yes the meat is contaminated, but what food isn't? Almost everything we eat is contaminated one way or another.

Det er sandt at andre fødevarer end grindekød er forurenede, men dette er ikke ensbetydende med at kviksvøvet og de andre miljøgifte i grindekød *ikke* er sundhedsskadelige. Ligeledes bør bevidstheden om, at andre madvarer også er forurenede i princippet føre til *mere* bekymring hos færingerne, end til at de bør spise mere grindekød. Men umiddelbart virkede de færinger, jeg interviewede, ikke til at gå meget op i at købe 'rene' madvarer. Freja nævnte, at der var en trend med at købe 'miljørigtige' fødevarer, men at denne trend ikke udsprang af forureningen af grindekødet (Interview H, 7/11). Ud fra interviewsene og det generelle indtryk jeg fik på Færøerne, virker argumentet 'meget andet mad er også forurenede' som en strategi for at normalisere sundhedsrisikoerne ved at spise grindekød. Strategien former og styrker benægtelsen af, at med grindekødet følger negative sundhedseffekter.

Disse tre narrativer var de tre strategier, der var mest tydelige hos dem jeg interviewede. Især de aktive inden for grindekulturen gjorde brug af disse narrativer. Narrativerne skaber ikke en fuldstændig benægtelse af, at grindekødet er sundhedsskadeligt; de fleste færinger

spiser generelt meget mindre og er velvidende om, at de skal være påpasselige. Men narrativerne styrker en delvis benægtelse af, at grindekødet er sundhedsskadeligt, og at færingene derfor fortsætter med at spise mere end de anbefales. Benægtelsen er ikke noget, der er blevet skabt bevidst af færingene, men den formes og styrkes bl.a. af disse tre narrativer og gennem de sociale normer. Norgaard (2011:132) beskriver hvordan sociale normer er med til at skabe vores realitet:

Social norms of attention, conversation, and emotion – that is, the social standard of what is “normal” to think and talk about and feel – are powerful, albeit largely invisible social forces that shape what we actually *do* think and talk about and feel... Just as social norms of attention, conversation, and emotion create the sense of what is *real*, they also work to produce the sense of what is *not* real, what is excluded from the immediate experience of normal reality.

De tre ovenstående narrativer fremstiller det forurenede grindekød som en madvare, der a) ikke gør folk syge, b) indeholder mange positive næringsstoffer, og c) ikke er mere forurenede end andre madvarer (næsten mindre). Narrativerne fremstiller altså en anden form for realitet om grindekødet. Norgaard observerede, at befolkningen i Bygdaby gjorde brug af 'tools of order'; for at bevare 'orden og sikkerhed' i deres hverdag på trods af, at klimaforandringerne truede befolkningens ontologiske sikkerhed, gjorde befolkningen brug af visse 'tools' (ofte narrativer) fra deres kultur (Norgaard 2011:11). Færingene gør også brug af lignende 'tools of order', men de adskiller sig dog fra Bygdabys befolkning, da de forsøger at bevare en 'sikkerhed og orden' inden for grindadráp og grindekulturen. Derfor kalder jeg disse for 'tools of cultural order'. De ovenstående narrativer prøver at bevare opfattelsen af, at grindekødet stadig er sundt på trods af forurening. Selvom narrativerne hverken er helt korrekte eller helt forkerte, skaber de et billede af, at grindekødet sagtens kan spises – også i større mængder, end der anbefales (en form for 'anden' realitet). Narrativerne skaber en norm for, hvad færingene skal fokusere på (det positive ved grindekød), og hvilke følelser de skal føle over for det forurenede grindekød og anbefalingerne. Den delvise benægtelse formes og styrkes altså bl.a. gennem disse narrativer. Tabellen giver et overblik over narrativerne og resultatet af dem:

Tabel 2.1. Delvis benægtelse af at grindekødet er sundhedsskadeligt ('tools of cultural order')

<i>Narrativer/strategier</i>	<i>Formål</i>	<i>Resultat</i>
'Ingen er døde eller syge af det'	Skabe tvivel om sundhedseffekter	Grindekødet kan spises mere end det anbefales, fordi disse narrativer skaber et mere positivt billede af grindekødet
'Mange positive emner i grindekød'	Fokuserer på det positive fremfor det negative	
'Meget andet mad er forurenset'	Normalisere forurening og dens sundhedseffekter, ligestille grindekød med andre madvarer	

'Tools of innocence' i form af tre narrativer

Vi er også mere bevidst om det, fordi vi lever i naturen, så vi kan se det hver dag.

Sådan svarede Eskild, da jeg spurgte indtil færingers miljøbevidsthed. Sneen på fjeldene bliver mindre år for år, der er plastik i malemukkernes maver, og grindekødet er forurenset (Interview G, 7/11). Dette er blot nogle af de tegn på forurening, som færingerne møder i deres hverdag. Selvom denne forurening ikke kommer fra færingerne selv, er der dog ikke tvivl om, at færingers moderne levevis selv skaber mængder af forurening. Som Bogadóttir og Olsen observerer (2017:513), kritiserer de fleste færinger ikke deres egen livsstil eller miljøpolitik, men i stedet store industrier eller nationer:

While there is a clear tendency to criticize larger nations for polluting the natural environment and the sea...there has been little reflection upon the fact that Faroese are actively pursuing the same economic strategy and ever more affluent lifestyles that inevitably contribute to global environmental degradation and pollution.

Samtidig med at mange færinger mener, at de er 'tæt på naturen' og er bevidste om forurening, (Interview B, 31/10, Interview C, 2/11 og Interview G, 7/11) er der få, der anser, at de selv skal gøre en aktiv indsats, individuelt eller kollektivt, imod forurening. Bjarne mente, at færinger var bevidste om miljøspørgsmål, men ikke i en højere grad end andre nationer:

Jeg kan nok ønske at folk var lidt mere miljøbevidste, men vi er, altså jeg tror vi er nogenlunde. Vi er ikke helt ubevidste om miljø... Men det er plads for forbedringer... Det går langsomt fremad, men når det kommer til klima er vi ikke så gode. Vi udleder meget CO₂ per indbygger.

Freja gav udtryk for, at færinger traditionelt set miljøbevidste, men at moderniteten har sat sine spor:

Traditionelt er man jo meget miljøbevidst... Men vi er jo også påvirket af at vi har så mange penge og derfor forbruger vi meget... Der produceres en masse affald, helt sikkert og vi er ikke særlig dygtige til at genanvende. Det er lidt svært, det passer ikke ind i dagligdagen.

Eskild og Thorkild var stolte af, at en stor procentdel af færingernes elektricitet kom fra vedvarende energikilder, men de mente ikke, at den grønne energiudvikling umiddelbart skyldtes, at Færøerne påvirkes af forurening i høj grad (Interview G, 7/11). Det var tydeligt, at de begge to ikke agerede mere miljøbevidst end en gennemsnitsdanske. Alligevel fastholdt de, at de var 'tæt på naturen' og at de, som citatet i starten af dette afsnit viser, var mere bevidst om forurening. Et lignende mønster gjorde sig gældende hos flere af de interviewede (Interview B, 31/10, Interview C, 2/11 og Interview I, 4/11). Der var en form for dualistisk levevis: færinger anser, at de 'lever tæt på naturen' samtidig med, at de har et højt forbrug, bruger enorme mængder fossile brændsler og aktivt søger efter olie i deres farvande (Fielding 2018:270). Dette er ikke ensbetydende med, at færinger ikke er ofre for havforurening, men det betyder blot, at de selv indgår i det moderne system, som har skabt havforurening til at begynde med. Asbjørn kaldte selv færinger for 'dualistiske' i deres levevis:

Færinger som er dualistiske. Man lever som et miljøsvin, faktisk, og samtidig så har man et ben i den anden lejr. Og ja, det er ikke smukt... Man lever simpelthen miljømæssigt over evne.

Norgaard oplevede et lignende fænomen i sit feltarbejde i Norge; Det stereotypiske billede af det norske folk er, at de er et simpelt, natur-elskende folk, som værdsætter menneskelige rettigheder og lighed. Men samtidig er Norge en af de store olieproducenter i verden, som lever i ekstrem rigdom ifht. resten af verden (Norgaard 2011:88). Klimaforandringerne tydeliggjorde modsætningerne mellem Norges selvbillede og deres faktiske politiske agenda, og derved øgede benægtelsen af klimaforandringerne. En lignende tendens kan ses på Færøerne; Færinger anser selv, at de er et folk, der lever 'tæt på naturen' og gør brug af deres lokale ressourcer, men samtidig fører størstedelen af dem en livsstil, som forurener i høj grad. Hos flere af de folk, jeg interviewede, kunne jeg se en benægtelse af denne dualistiske levemåde; de holdt ihærdigt fast i, at 'forureningen *kun* kom fra resten af verden', og at 'tradition og modernitet sagtens kunne gå hånd i hånd på Færøerne'.

Bogadóttir og Olsen (2017:513) har lavet en lignende observation hos de færøske myndigheder:

... there has been a prevailing insistence from the Faroese authorities that Faroese people have the right to be both "modern" and "traditional" implying that they have the right to retain control of locally available resource and simultaneously pursue growth oriented market strategies in order to secure an ever-increasing access to global resources.

Færinger gør brug af det, som Norgaard kalder 'tools of innocence'. Tre narrativer stod især frem som disse 'tools': 'vi er et offer', 'vi er så små' og 'vi er tæt på naturen'. Disse narrativer konstruerer en form for uskyldighed og en distancering fra ansvar i forbindelse til forurening af grindekød og forurening generelt. Dette styrker benægtelsen af, at færingerne også selv forurener – og at de selv indgår i de systemer, der har skabt havforureningen (industrialisering, modernitet, kapitalisme, overforbrug osv.). I Bygdaby gjorde befolkningen også brug af 'tools of innocence', og ét af disse bestod i at bruge USA som 'det dårlige eksempel'. Norgaard (2011:165) skriver: "Stories about "Amerika" were told at strategic moments to deflect Norwegian responsibility and shortcomings and to support notions of Norwegian exceptionalism: "We may not be the best, but we aren't anything as bad as they are"." Freja beskrev en lignende tendens hos færøske politikere, der fastholder, at færinger blot er et offer (og dermed uskyldige):

En politiker...skrev lidt om at det var altså ikke, altså det var forfærdeligt at havene var så forurenede, fordi det påvirkede os og det var ikke vores skyld. Vi var bare et offer og sådan noget, men vi er jo en del af problemet også, i stort omfang ikke? Fordi vi konsumerer måske, ja, ligeså meget som en amerikaner. [Altså] mest i hele verden. Så der kan vi ikke spille som om at vi er uskyldige.

Freja fremhævede at udtrykkene 'vi er et offer' og 'vi er så små' blev brugt flittigt hos færøske politikere, når der blev diskuteret miljøpolitik. Freja tvivlede på, at politikerne faktisk troede på disse påstande, men at det var normen at bruge dem, når det gjaldt diskussioner om miljø og klima. Derfor var det også svært for den miljøorganisation, hun var aktiv i, at finde støtte hos de færøske politikere (Interview H, 7/11). At bryde en norm i et samfund kan være unægteligt svært, især hvis normens opløsning ryster ens selvbillede. Narrativerne 'vi er et offer', 'vi er så små' og 'vi er tæt på naturen' er en del af færingers selvbillede i forhold til havforurening. Hvis normen blev brudt og der i stedet for lød: 'vi er et offer, men forurener også selv', 'vi er så små, men har et stort klimaaftryk'

og 'vi er tæt på naturen, men forurener også i høj grad' ville færingers selvbillede blive rystet i betydelig grad. Derfor tyder det på, at disse narrativer forstærker den færøske benægtelse af, at de selv bidrager med mængder af forurening. Benægtelsen og normerne muliggør, at Eskild kan lave en udtalelse som i starten af dette afsnit, *uden* at anse at han og resten af færingerne selv bidrager med forurening, samt at de bør mindske denne. Han virker til at undgå at lave 'det logiske link'. Norgaard (2011:94) beskriver det således:

Thinking can lead to different emotional states; thus, managing thinking is a central means to managing emotion... As a result, if the emotional states associated with the information in question are not comfortable or considered appropriate, a person may not make the connected cognitive link.

Det forholder sig ikke sådan at Eskild bevidst undgår at lave linket, men de ubehagelige/upassende følelser det vil give ham *at* lave det håndteres ubevidst via benægtelsen og normerne indenfor denne. Narrativerne styrker altså benægtelsen at færingernes egen forurening, ved at uskyldiggøre og distancere færingerne fra ansvar. Tabel 2.2 giver et overblik over narrativerne og resultatet af dem:

Tabel 2.2. Benægtelse af færingers egen forurening ('tools of innocence')

<i>Strategier</i>	<i>Formål</i>	<i>Resultat</i>
'Vi er et offer'	Fremstiller færinger som ofre af og ikke medvirkende til forurening	Færinger er et uskyldigt offer af forurening og færingernes egen forurening er ubetydelig
'Vi er så små'	Færingers forurening er ubetydelig og har ingen påvirkning	Færinger er et uskyldigt folk, der ikke forurener

Påvirkning på grindadráp?

Færingerne har haft en række reaktioner på forureningen af grindekød. Tabel 3 giver et overblik:

Tabel 3. Færingers reaktioner på forurening af grindekød

Praktiske reaktioner:

- Spiser meget mindre grindekød, men generelt stadig i større mængder end anbefalet

Følelsesmæssige reaktioner:

- Sorg
- Opgivenhed/hjælpeløshed
- Intern vrede
- Frygt for tab af identitet og kultur
- Delvis benægtelse af a) at grindekødet er sundhedsskadeligt
b) at færing selv bidrager med forurening

Vi kan se at nogle af de følelsesmæssige reaktioner minder om reaktionerne i Bygdaby – opgivenhed, hjælpeløshed, frygt og benægtelse. Dog er disse reaktioner ikke ensbetydende med, at færing lever i en 'total' benægtelse som befolkningen i Bygdaby gjorde; færing spiser meget mindre grindekød, men der er stadig en delvis benægtelse af, at grindekødet er sundhedsskadeligt. Ligeledes er der en delvis benægtelse af, at færing selv bidrager med forurening og er en del af det system, der er skyld i havforurening. Det er muligt at reaktionerne sorg, opgivenhed, hjælpeløshed og frygt forstærker benægtelsen, men ikke i en sådan grad, at der skabes en 'total' benægtelse, og at grindekødet spises i store mængder igen. Dog virker det til at benægtelse b) er stærkere end benægtelse a). Dette giver god mening, da mange vestlige samfund lever i samme benægtelse, og fordi global forurening er meget sværere at håndtere end det er at vurdere, hvor meget grindekød man bør spise.

Hvordan påvirker havforurening grindekulturen og grindadráp? Ifølge Ejnar havde havforurening ikke haft nogen påvirkning på grindekulturen (Interview I, 4/11). Lignende påstande kom flere af de interviewede med (både dem der var og ikke var aktive inden for grindekulturen). Esben svarede ganske enkelt, da jeg spurgte ind til emnet:

Mette: Hvis vi kigger med et tidsperspektiv på det, hvordan tror du at forureningen har påvirket hvalfangstkulturen på Færøerne?

Esben: Det tror jeg sgu ikke den har.. Nej... Det er også fordi, at vi ved at den [grindehvalen] er lidt forurennet, men når du spiser det så sjældent.

Der kan være flere årsager til at grindekulturen ikke påvirkes af havforurening. Den voksende befolkning muliggør at forsætte med grindadráp, da grindekødet kan deles ud til flere. Den delvise benægtelse af sundhedseffekterne af grindekødet bidrager også til, at grindekulturen kan blomstre og fortsætte i fremtiden. Men en af de største årsager, til at grindekulturen og grindadráp fortsætter på trods af havforurening, er den opblomstring, som grindadráp har fået efter Sea Sherperds massive kampagner imod det. Sea Sherperd har ført flere aggressive kampagner mod grindadráp (bl.a. *Grindstop*, 2014 og *Sleppið Grindini*, 2015) på Færøerne og disse har medført en øget støtte til grindadráp fra færingerne selv (Bogadóttir og Olsen 2017:511). Alle, jeg interviewede, nævnte også Sea Sherperd og den bagslagseffekt, deres kampagner har haft. Især de unge (både mænd og kvinder) var begyndt at være aktive inden for grindekulturen, og flere af de ældre ser positivt på fremtiden for grindadráp, fordi de unge nu viser ny interesse for det. (Informant C, 31/10, Informant F, 6/11, Informant G, 7/11 og Informant I, 4/11). Sea Sherperd har altså umiddelbart haft en langt større effekt på grindadráp end havforureningen. Dog bør det nævnes, at flere af de interviewede påpegede, at grindadráp faktisk var ved at 'uddø' før Sea Sherperds kampagner (Informant B, 31/10, Informant F, 6/11, Informant G, 7/11 og Informant I, 4/11). Det er klart, at havforurening har været medvirkende til, at interessen og 'behovet' for grindadráp var dalende i befolkningen før Sea Sherperds kampagner; en stor del af befolkningen, børn og kvinder (især unge kvinder), var meget påpasselige med at spise grindekød og flere af dem ophørte helt med at spise det. Dette satte selvfølgelig sit præg på befolkningen ved, at grindekød ikke længere var en hverdagsspise, og at børn og unge blev vænnet fra at spise grindekød. Denne faktor har, sammen med andre faktorer som industrialisering, urbanisering, modernitet og globalisering, sat grindadráp under pres. Havforureningen udgør en 'langsom' og abstrakt trussel mod grindadráp, hvilket gør det svært for færinger at møde den (i modsætning til Sea Sherperds kampagner, som mødes med revitalisering af grindadráp). Selvom grindekulturen og grindadráp i sig selv ikke virker til at være påvirket af havforurening,

så ses denne påvirkning alligevel gennem de praktiske og følelsesmæssige reaktioner, færingerne har haft i forbindelse med havforurening.

Grindadráps fremtid

Fremtiden for grindadráp er på ingen måde sikker, og det er svært forudsige, om fænomenet kan bestå i moderne tider. Hos de interviewede var der stor forskel på, hvor vidt de troede på, at grindadráp ville overleve. Nogle mente, at fænomenet langsomt ville dø ud, fordi kvinder og børn ikke spiser grindekød i samme grad som mænd (Interview A, 30/10 og Interview B, 31/10). Andre mente, at på grund af de unges engagement i grindekulturen, kunne grindadráp overleve i flere generationer fremover (Interview C, 2/11, Interview E, 6/11 og Informant I, 4/11). Uanset hvad fremtiden bringer, vil der være fordele og ulemper for færingerne. De står over for et dilemma: vil de fortsætte med at spise grindekød eller importere mere mad? Hvis de stopper med at spise grindekød, stopper grindadráp også. Færingernes helse forbedres, men til gengæld har de mistet en del af deres kultur og identitet. Derudover skal de også importere mere mad (med tilhørende transportforurening) eller eksportere mindre produkter fra deres fiskeindustri. Hvis de på den anden side fortsætter med at spise grindekød og med grindadráp, udsætter de sig selv for sundhedsskadelige risikoeer. De kan til gengæld bevare dele af deres kultur og identitet samt udnytte deres lokale ressourcer (ingen transportforurening). Det er svært at forudsige, hvilket alternativ der er mest appellerende.

Pál Weihe mener, at Færøerne kunne blive 'miljønation nr. 1', hvis færingerne ophørte med at spise grindekød:

Hvis vi valgte det der, mit approach der [ophøre med at spise grindekød pga. forurening og vise dette til verden, fx via FN], så ville vi fare op på toppen og blive miljønation, fordi vi havde det kraftigste budskab af alle. Altså vi har faktisk, vi har måttet opgive en essentiel del af vores kultur pga. verdens uansvarlighed... med at bruge verdens havene som losseplads.

Asbjørn havde dog et helt andet syn på problematikken. Han mente, at hvis færingerne ophørte med at spise grindekød, så ville de være nødsaget til at købe mere mad i supermarkedet. Dette ville blot øge forureningen og sætte mere skub på hele den væksttanke som kapitalistiske samfund er bygget op omkring. Han mente ikke, at lægevidenskaben tog hensyn til det holistiske billede i det at spise eller ikke spise grindekød:

Altså det er jo ikke hvalerne som er forurenede, det er verden som er forurenede. Dette nytter ikke at sige til folk at de skal lade være med at spise hvalkød, fordi hvad spiser de så istedet for?... De fleste af dem går ned til fryseren i SMS [indkøbscenter i Thorshavn] og køber maden som er grunden til at der er kviksølv i grinden... Det som han [Pál Weihe] gør er direkte årsag til at man sætter mere skub på væksttanken.

Asbjørns pointe er altså, at systemet, der har skabt forureningen, ikke ændres af, at man holder op med at spise grindekød – tværtimod. De forurenede grindehvaler er blot et symptom på det system, som har forurenede verden; et økonomisk system der sætter vækst som øverste princip. Hvis systemet ikke ændres, fortsætter symptomerne blot med at vokse. Grindadráp kan i princippet ses som et modsvar til dette system – et konkret eksempel på det der kaldes *Degrowth* (Bogadóttir og Olsen 2017). Men at fortsætte med grindadráp kan altså have visse sundhedsskadelige effekter. Derfor er der heller ikke noget nemt svar på det dilemma, som færingerne står overfor.

De reaktioner færingerne har haft på havforureningen betyder, at grindadráp kan fortsætte. Men det betyder også, at forureningen i princippet kan fortsætte med at øge. Det forholder sig ikke sådan, at færinger kan stoppe den globale havforurening, men det ville styrke deres sag, hvis de havde en meget mere aktiv miljøpolitik. Dette mener Fielding (2018:270) også: “The Faroese case against global atmospheric pollution would certainly be bolstered by a stronger commitment to renewable energy sources.” Derudover ville en aktiv miljøpolitik også gøre narrativet ’vi lever tæt på naturen’ mere ærligt end det er i dag. Færingerne kunne også forsøge at gøre verden mere opmærksom på, hvordan de påvirkes af havforurening. Men det er uden tvivl en svær opgave, især med tanke på at grindadráp (og hvalfangst generelt) anses være et kontroversielt fænomen. Hvaler har en høj symbolsk værdi for både miljøorganisationer og mennesker rundt om i verden (Bogadóttir og Olsen 2017:510), hvilket besværliggør færingeres mulige forsøg på at gøre verden opmærksom på, hvordan de påvirkes af havforurening. Det er tvivlsomt, om folk rundt om i verden ville kunne forstå, at havforureningen skal mindskes eller stoppes, så færinger kan fortsætte med at slagte hvaler, netop fordi hvaler ofte associeres med miljøpolitik og miljøorganisationer.

At undersøge præcis hvorfor færingerne ikke har en større miljøbevidsthed, eller at der ikke er blevet skabt en aktivistisk bevægelse imod havforurening på Færøerne, går ud over rammerne for denne opgave. Dog er der en tydelig kobling mellem de følelser færingerne

føler over for havforureningen og den manglende miljøaktivisme/miljøpolitik. Følelserne paralyserer handling frem for at fremtvinge den, og dermed ser vi en dualistisk levevis delvist baseret på benægtelse (Norgaard 2011:226). Som tidligere nævnt er dette ikke et unikt færøsk fænomen; Globale forureningsproblemer skaber følelser af opgiveness, sorg og frygt hos befolkninger i hele verden. Benægtelsen som følger af disse følelser kan iflg. Norgaard brydes ved, at indgå i lokale miljøbevægelser, hvor følelserne skaber handling frem for passivitet. Norgaard (2011:228) påpeger, at dette selvfølgelig ikke er nok i sig selv, men at det kan hjælpe med at bryde benægtelsen:

What is important for effectiveness, however, is that people understand and experience activities as more than ends in themselves. Local political renewal cannot be enough on its own. But it may be the important next step for individuals in breaking through the absurdity of the double life and for renewing democratic process.

Grindadráp og dets forskellige processer er på mange måder en form for lokal 'bevægelse'. Faktisk indgår der flere værdier i grindadráp, som også kunne indgå i en mulig færøsk miljøbevægelse: stærkt fællesskab, tæt kobling til naturen, bæredygtighed, selvforsyning, ærlighed, samarbejde og især meningsfyldt arbejde. Selvom en stærk færøsk miljøbevægelse ikke ville stoppe al havforurening, ville færingerne have mulighed for at bryde den dualistiske levevis de lever nu – og muligvis blive et forebillede for mange andre vestlige lande. Asbjørn beskrev det således:

Det økologisk bevidste individ og den gamle, kultur-rod fæstede færinger. De kommer sammen i vor tid, og hvis man kunne få det individ til at blomstre. Altså de samme folk som går højt op i at drikke økologisk hyldebærsaft, i den ene hånd, de skal også være dem der spiser grind med den anden hånd. Det ville være perfekt. Så kunne der måske være et håb for verden. En fremtid.

Det er svært at vide hvor vidt grindadráp har en fremtid eller ej. Men hvis man tror på Asbjørns udtalelse, er det netop fænomener som grindadráp, der kan skabe en bæredygtig fremtid.

Konklusion

I denne opgave har jeg undersøgt, hvordan færinger har reageret på forureningen af grindehvalen. Jeg kan konkludere, at den praktiske reaktion fra færingerne har været at spise grindkød i mindre grad, men stadig i højere mængder, end de anbefales. De

følelsesmæssige reaktioner består i sorg, opgivenhed, intern vrede og benægtelse i to former; delvis benægtelse af grindekødets sundhedsskadelige effekter og en delvis benægtelse af, at færinger selv bidrager med forurening. På trods af at grindadráp og andre dele af den færøske kultur trues af havforurening, er der ingen stærk miljøpolitik på Færøerne. De følelser, som færingerne føler over for den globale havforurening, har skabt passivitet frem for aktivitet inden for miljøpolitikken. Både de praktiske og følelsesmæssige reaktioner muliggør, at grindadráp kan fortsætte, men mindsker desværre ikke havforureningen i nogen grad. Fremtiden for grindadráp er svær at forudsige, men fremtidens generationer har megen visdom at hente i bæredygtige praksisser som grindadráp.

Kildeliste

Publiceret materiale:

Skriftlige kilder:

- AMAP (Arctic Monitoring and Assessment Programme). 2015. *AMAP Assessment 2015: Human Health in the Arctic*. Oslo: Arctic Monitoring and Assessment Programme.
- Bogadóttir, Ragnheiður og Olsen, Elisabeth Skarðhamar. 2017. Making degrowth locally meaningful: the case of the Faroese grindadráp. *Journal of Political Ecology* 24: 504-518.
- Bryman, Alan. 2016. *Social Research Methods*. 5. udgave. Oxford: Oxford University Press.
- Fielding, Russel. 2018. *The Wake of the Whale*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Hanssen, Levi. 2014. Glódheita Grindadrápid. *Prei* 8: 25-32.
- Heilsufrøðiliga starvsstovan. 2011. *Dietary recommendation on the consumption of pilot whale meat and blubber*. Thorshavn: Heilsufrøðiliga starvsstovan.
- Joensen, Jóan Pauli. 2009. *Pilot Whaling in the Faroe Islands*. Thorshavn: Faroe University Press.
- Johnson, Noor. 2014. Thinking through affect: Inuit knowledge on the tundra and in global environmental politics. *Journal of Political Ecology* 21: 161-177.
- Joyce, Kelly. 2012. Is Tuna Safe? A Sociological Analysis of Federal Fish Advisories. I Sharon L. Zuber og Michael C. Newman (red.) *Mercury Pollution: A Transdisciplinary Treatment*. Boca Raton: CRC Press, 71-96.
- Miller, G. Tyler Jr. og Spoolman, Scott E. 2009. *Living in the Environment: Concepts, connections, and solutions*. 16. udgave. Belmont, CA: Brooks/Cole.
- NAMCO (North Atlantic Marine Mammal Commission). 2014. *Instruction Manual on Pilot Whaling*. Tromsø: North Atlantic Marine Mammal Commission.
- Norgaard, Kari Marie. 2011. *Living in denial: Climate Change, Emotions and Everyday Life*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Steiner, Dieter og Nauser, Markus (red.). 1993. *Human Ecology: Fragments of anti-fragmentary views of the world*. London: Routledge.
- Weihe, Pál og Joensen, Høgni Debes. 2012. Dietary recommendations regarding pilot whale meat and blubber in the Faroe Islands. *International Journal of Circumpolar Health* 71(1): 1-5.

Internet:

Føroya Landsstýri. 2017. *Faroese Food Culture*. Whaling.fo
<https://www.whaling.fo/en/food/faroese-food-culture/>
Hentet d. 16/11/2018.

Føroya Landsstýri. 2017. *Sustainable Whaling*. Whaling.fo.
<https://www.whaling.fo/en/sustainable/sustainable-whaling/>
Hentet d. 16/11/2018.

WHO (World Health Organisation). 2017. *Mercury and health*. World Health Organisation. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mercury-and-health>
Hentet d. 19/11/2018.

WHO (World Health Organisation). 2017. *Persistent Organic Pollutants*. World Health Organisation. https://www.who.int/foodsafety/areas_work/chemical-risks/pops/en/
Hentet d. 19/11/2018.

Film:

Day, Mike. 2016. *The Islands and the Whales*. Intrepid Cinema.

Øvrige:

Weihe, Pal og Weihe, Pál og Joensen, Høgni Debes. 2008. Anbefalinger fra Landslægen til den færøske regering. *Recommendation of discontinuation of the use of pilot whale for human consumption*. Thorshavn: Landslægen.

Upubliceret materiale:

Interviews:

Informant A: Pal Weihe. 30/10/2018

Informant B: Bjarne. 31/10/2018.

Informant C: Esben. 2/11/2018.

Informant D: Anna. 5/11/2018.

Informant E: Ragnhild. 6/11/2018.

Informant F: Asbjørn. 6/11/2018.

Informant G: Eskild og Thorkild. 7/11/2018.

Informant H: Freja. 7/11/2018.

Informant I: Ejnar. 4/11/2018.

Informant J: Ingi Sørensen. 2/11/2018.

Appendix

Billede 4. Kviksølvsforurening og biomagnifikation (Miller og Spoolman 2009:450).

